

1. poglavje: Predstavitev globalne sociologije

Sociologija prepleta sistematične študije vzorcev človeških interakcij. Ti vzorci so pogosto strukturirani iz zgodovinskih dogodkov, prepričanj in socioloških vplivov na posameznika, družino ali širšo socialno skupino, rezultati pa se kažejo tako na lokalnih kot tudi na regionalnih, nacionalnih in globalnih področjih. **Raziskovanja se lotijo z različnih vidikov: ekonomije, politike, antropologije in zgodovine.**

Ustanovitev sociologije

Sociologija ima izvor v obdobju po Francoski revoluciji – **politične spremembe (1789)**, ko so evropsko družbo omajali politični konflikti, hitra urbanizacija, socialni nemiri in industrializacija (**ekonomske in tehnološke spremembe: prani stroj, lokomotive, sprememba prometa; gospodarskih, političnih in geografskih mej naj ne bi bilo**). Intelektualci so iskali razlago za ta osupljiv pretres in nove možnosti.

A. Comte: prvi uporabil izraz sociologija (1896), socialna fizika: **ново razumevanje realnosti – vzpostaviti splošne zakone človeškega vedenja, oblikovanje preverljivih hipotez in razvoj točnih metod (to danes ni mogoče!)**

ZDA: 1892, ukvarjanje z imigranti, industrijskimi vezmi in študije skupnosti (Čikaška šola)

E. Durkheim (pionir sociologije): osredotočil se je na **elemente, ki vežejo družbe skupaj**, saj naj bi primerjava med njimi omogočala lažjo vzpostavitev socialnega reda in konsenza. Družba poskrbi, da tako izberemo, da je za družbo funkcionalno. Odkloni imajo funkcijo v družbi (npr. samomori). Vloge nas omejujejo. Sistematično je zbiral statistične podatke o samomorih po Evropi za slavno študijo samomora (egoistični, altruistični, anomični).

K. Marx (pionir sociologije): delal v Nemčiji, Franciji in VB in je valove **upora v letu 1830 in 1848 videl kot uvod v novo obdobje socialne revolucije**. Zanimal ga je razredni konflikt in socialne spremembe, torej logika kapitalizma in izkoriščanje. Prizadeval si je biti internacionalen v pogledu na te zadeve, čeprav je bil bel moški Evropejec. Njegova hči Eleanor je postala feministka.

H. Spencer: vzporeden Darwinovem pisanju. Prvi je skoval zvezo **Preživijo le najboljši** – v zvezi z nepravilnim kapitalizmom.

M. Weber (pionir sociologije): planiranje. Bil je prvi, ki je primerjal **verovanja**: Hinduizem, Konfucianizem, Budizem in Judaizem. Njegova je slavna študija o **protestantizmu – brez protestantizma ne bi bilo hitrega razvoja kapitalizma v Evropi**, saj naj bi bilo delo božja služba/kazen; skrajni so Calvinisti – se boš prikupil bogu. Država: organizacija, ki ima monopol nad legitimno uporabo nasilja na določenem ozemlju. Razredna zavest, vprašanje statusa, politične moči in vrednot.

Delovanje:

- Racionalno (ciljno, plansko)
- Tradicionalno (ni reflektivnosti)
- Afektivno

Stopnja zavestne izbire je različna.

Spreminjanje konteksta sociologije

Sociologija se je razvijala v različnih državah različno. Sociologi so se odzivali na pomembne zgodovinske dogodke, medtem ko **so internacionalni, regionalni, nacionalni in lokalni okvirji vplivali na karakter sociologije**. Sociologija povezuje opazovalca z opazovancem neposredno in je postala pomembno orodje interpretiranja trenutnega socialnega življenja v obeh pogledih – kritičnem in namišljenem. Pomembna omejitev sociologije je ta, da se je relativno **pozno razširila v zahodnih industrijskih družbah**. Živimo v medsebojno odvisnem globaliziranem svetu po zgledu univerzalne deklaracije o človekovih pravicah, proglašene leta 1948. Danes se zahteva **sociologija za en svet (A sociology for one world – Albrow)**.

Vrnitev k nacionalni sociologiji

Pionirji sociologije so se zanimali tudi za dogajanje izven njihovih držav, a kljub temu obetavnemu začetku, je od **1914 do konca 2. svetovne vojne primerjalna sociologija v Evropi in Severni**

Ameriki začela poenjati (naraščanje nacionalizma in namen ustanavljanje ekskluzivnih, modernih in močnih nacionalnih držav). Pred 1. svetovno vojno so se imperialistični in nacionalistični občutki razvneli, medtem ko je srednje-evropsko tekmovanje neusmiljeno besnelo. Mednarodni delavski sindikati so se znašli v nemilosti ksenofobičnih (strah pred tujci) strasti. Mladi fantje, namesto da bi sprejeli Marxovo sporočilo »delavci nimajo svoje države«, so se bojevali za svoje cesarje, carje in kralje. Sociologi so bili zasačeni, ustavljeni. Žrtve so morale zapustiti lastne države, nekateri so odšli v ZDA. Po drugi svetovni vojni so ti učenjaki igrali pomembno vlogo pri internacionaliziranju sociologije in največ prispevali k intelektualnemu razvoju v državah, v katere so prišli. Do 1945 so tako angleški in ameriški sociologi še vedno ostali kritični opazovalci svoje države, vendar se niso soočali s problemi okoli njih (velika brezposelnost, ki jo je povzročila »Great depression«: oktober 1929, ko se je zlomil borzni trg, ekonomska kriza, velika nezaposlenost), aktiviranje moških v ospredje in nezaposlovanje žensk. Diskusije o socialnih problemih in realnosti so se omejile le na lokalne skupnosti, v mestnem ali nacionalnem nivoju, in ne mednarodno.

Izvor globalne sociologije

Ob koncu 2. svetovne vojne so se sociologi spraševali, kakšen je razlog za nenaden porast moči Japonske, ki je bila v drugi svetovni vojni premagana (ZDA in atomski bombi).

Še drugi dve spremembi po letu 1945:

- Imperiji so propadali. Britanci so odšli iz Indije, ki je postala neodvisna leta 1947. To je bil uvod za dekolonizacijo v ostali Aziji, Afriki, Srednjem Zahodu in na Karibih. Indonezija se je osvobodila 1949, Alžirija 1962 in Mozambik 1975.
- Prišli so novi akterji na svetovni oder. Ljudje vseh barv in ozadij, ne samo belci, so se zapisali v zgodovino. Bilo je arogantno in absurdno, če so belci mislili, da so samo oni pomembni. **Rasna superiornost belcev je tako pretresla tla po letu 1945.**

Nova »odkritost« je prinesla ustanovitev UNESCO v Parizu leta 1946 (vojna je bila omogočena zaradi predsodkov, zanikanja demokratičnih principov dostojanstva, enakosti in medsebojnega spoštovanja. Ženske so postajale bolj in bolj vključene. Člani UNESCO so se lotili raziskovanja podlage za rasno diskriminacijo in čez 30 let ponudili podatke, ki so se strinjali s sklepi genetikov, biologov, antropologov in sociologov – vsi ljudje pripadajo eni vrsti in so rojeni enaki v dostojanstvu in pravicah, ki jih spoštuje vso človeštvo.

Latinska Amerika se je dekolonizirala v 19. stoletju. Čilski, Brazilski in Mehški sociologi so se razpisali o tem, zakaj so njihove družbe ostale ekonomsko in kulturno odvisne, čeprav so bile politično avtonomne desetletja (Fernando Henrique Cardoso – predsednik Brazilije).

Sociologi, ki so delovali v Evropi in Severni Ameriki, so bili veseli novih sociologov in svežih možnosti za razumevanje družb, ne samo njihovih. Njihove raziskave so pokazale, da ni tako enostavno razumeti razvoja ali zaostalosti v razvoju teh držav. Bogate države postanejo še bolj bogate, revne pa stagnirajo, so še bolj revne ali pa polne nemirov. Polarizacija je nestabilna in nekonsistentna. **Dvojne družbe (dual societies): urbanizacija in industrijska področja pod vplivom zahoda z ostalo močno lokalno identiteto države.**

2. poglavje: Globalno razmišljanje

Sociologi so vedno preučevali druge družbe, ne njihove – primerjalna tradicija raziskovanja Comteja, Marxa, Durkheima, Webra in Parsonsa. Pridobivanje razumevanja družbene notranje dinamike in strukture, zgodovine in kulturne tradicije, razlogov za neenakosti in smeri v socialni spremembi.

Globalizacija VS globalizem.

Kaj je globalizacija

Albrow: globalizacija so vsi tisti procesi, kjer so prebivalci sveta vključeni v eno družbo – globalno družbo. Te spremembe so nedokončne. Vplivajo na različne lokacije, države in individualne člane družbe v različni intenziteti. **Globalizacija je sklop vzajemna okrepitev transformacije/spremembe, ki se dogaja bolj ali manj sočasno.**

Pogled na globalizacijo s šestih področij:

1) Spreminjanje koncepta časa in prostora

Vodilni teoretik globalizacije **Robertson** prikazuje, kako je kultura in družbe stisnjene skupaj in vodi proti zvečanju vzajemnih interakcij. Naslednje spremembe (**Harvey** – prostor je bil prej omejen na konkretno lokalno) prikazujejo, da so ljudje začeli drugače dojemati čas in prostor:

- Začetki raziskovanja Arabcev, Kitajcev, Pacifiških otočanov in Evropejcev
- Kopernikova teorija, da je sonce center našega planetarnega sistema
- Odkritja v perspektivni in vizualni umetnosti
- Porast humanističnega, k človeku orientiranega načina mišljenja o človeškem življenju in prostoru, ki je podprt z renesančnim mišljenjem (ponovno rojstvo – filozofija, umetnost, znanost, intelektualno mišljenje in racionalne vrednote)
- Porast uporabe strojnega/mehanskega tiska
- Prihod mehanske ure
- Revolucija in transportna tehnologija (parniki iz 1850, počasen in drag razvoj; sredina 20.stoletja pa pojav letal in velikih ladij, ki so skrajšali razdalje in pospešili gibanje ljudi in dobrin), povezana z industrializacijo

Korak za korakom, pogosto skozi eksplozijo v tehničnem znanju povezano z ekonomskimi spremembami, je postalo možno meriti, deliti psihične in minljive dimenzije sveta v univerzalne, sekundarne in predvidljive enote. Čas in razdalja sta se manjšali kot značilnosti človeških ravnanj. Čas in prostor sta postala dosegljiva, da jih vodimo in preverjamo – časovno-prostorska zgostitev (**Harvey: time-space compression**). Po drugi strani pa ta časovno-prostorska zgostitev pomeni tudi, da so ljudje manj odvisni od drugih in fiksnih družbenih razmerij. Le-ta je pospeševana tudi prek elektronskih medijev, kar je postavilo mnogo prebivalcev na »isti oder« in prvič povezalo njihova življenja, ne da bi se osebno poznali pa lahko polno komunicirajo. A treba je opozoriti, da vsi prebivalci sveta ne izkusijo teh sprememb enako.

2) Povečanje kulturnih interakcij

Kultura:

- Vse oblike mišljenja in obnašanja, ki se prenašajo iz generacije v generacijo
- Vsakdanje: določena z intelektualnim, umetnostnim in estetskim udejstvom v glasbi, sikanju, literaturi, filmu,...). Kultura je bogata v metaforah, simbolih, znakih in domišljiji.
- Repertoar naučenih idej, vrednost, znanja, estetskih preferenc, pravil in navad, ki so skupne vsem v združbi socialnih akterjev. Z globalizacijo je ideja omejenih, ločenih in končnih entitet kultur vse manj »obdržljiva«.

Prej je bilo povezovanje in spoznavanje mogoče le skozi dolga potovanja, neformalna srečanja družin, v cerkvi, skozi trgovino (Krištof Kolumb – odkril Ameriko 1492)... Elektronski masovni mediji pa so med drugim omogočili tudi tistim s pomanjkanjem izobrazbe, da se srečajo z novimi idejami in dogodivščinami, kar je imelo naslednje pomembne posledice:

- Zmeraj bolj je možno vzeti kulturne pomen/kontekste iz ene družbe v drugo
- Večji dostop do kulturnih pomenov iz različnih virov
- Ogleamo si lahko slike drugih življenjskih stilov (vizualna tehnologija)
- Povečala se je možnost zvedeti več o drugih kulturah
- Množični elektronski mediji komunikacij (in hiter transport) lahko vplivajo na tiste, ki so izpostavljeni le-tem in jih inkorporirajo/vključijo v edinstveno izkušnjo (McLuhan: *global village*)
- Zavedamo se, da živimo v pluralističnem, multikulturnem svetu in lahko prisostvujemo v različnih dejavnostih, npr. v kuhinji, glasbi, veri in poročnim navadam
- Ameriški in angleški vpliv sta dominantna v obsegu in karakterju kulturnih in intelektualnih tokov

3) Problemi spoprijemanja s svetovnimi problemi

Povezano s »tovarno« globalizacije je naraščanje problemov, s katerimi se soočajo nacije in ljudje po svetu.

Mediji nam prikazujejo dogodke in krize po vsem svetu vsak dan. Medtem ko so vizualne podobe smatrane kot kolektivni šoki, je tu več materialnih razlogov za simpatije do drugih ljudi. Le-te nas ganejo od daleč. Nekateri globalni problemi zahtevajo globalne rešitve in včasih prizadenejo ljudi, »oddaljene« od žarišča problema. Vlade, če delujejo same, ne morejo varovati svojih meja, ozemlja in življenja ljudi, ki živijo na njem. Vpliv globalne industrializacije na biosfero je največji razlog za probleme. Ni samo materialni stil življenja bogatih odgovoren za globalno opustošenje narave. V mnogih državah v razvoju so ljudje prisiljeni, da izkoriščajo okolje. **To je posledica hitre rasti populacije in tujega kapitala, ki pomeni tudi krčenje gozdov in erozijo prsti, kisel dež...**

4) Povezanost in medsebojna odvisnost

Hitro naraščajoča povezanost in odvisnost je povezala lokalne skupnosti, države, podjetje, socialna gibanja, profesionalna in druga združenja v bolj gosto mrežo transnacionalnih izmenjav in članstev.

Castells: živimo v mrežni družbi. Te mreže so izbruhnile preko teritorialnih meja, kar je prekinilo kulturno in ekonomsko samozadostnost. Do nedavnega je večina socialnih znanstvenikov, posebno političnih teoretikov gledala na interakcije z vidika meddržavne trgovine. Burton: uporabil je igro biljarda, da je ponazoril interakcije med državami. Gibanje vsake države v internacionalnih zvezah je bilo določeno z močjo, ki jo je uživala vsaka vlada.

Network society: lokalno, meddržavno povezovanje, povezovanje podjetij, zvez, profesionalnih in drugih skupin, trgovinske pogodbe, diplomatske zveze, meddržavne pogodbe, ki se sklepajo čez državne meje in gre za preseganje kulturnih ovir/razlik.

5) Transnacionalni akterji in organizacije

Kdo ali kaj so vodilne organizacije, ki so največ prispevale k razširitvi in intenziteti inter povezav čez državne meje po 2. svetovni vojni?

Transnacionalne korporacije (TNCs):

- Njihova globalna moč in obseg
- Njihova ključna vloga pri oblikovanju svetovne ekonomije, ko vsaka TNC vsiljuje svojo globalno mrežo svojih proizvodnih linij in investicij (za njih ne za državo)
- Povezava s svetovnim finančnim sistemom

Mednarodne vladne organizacije (IGOs):

Organizacije določajo pomemben primer fenomena – povečanje zmožnosti, da akterji oblikujejo svetovne zadeve. Ker države same ne morejo rešiti svetovnih problemov, so ustanovili takšne organizacije. Uveljavile so se v 19.stoletju, ko se je povečala potreba po pravilih in procedurah, da bi standardizirali čezmejne transakcije (npr. United Nations, Meteorological organization, UNHCR, FAO).

Mednarodne nevladne organizacije (INGOs):

So avtonomne organizacije, ki niso povezane z vlado, vendar lahko sodelujejo z njo, včasih pritiskajo nanjo, organizirajo proteste, stavke, peticije. Ravno te organizacije so bile močne sile v svetovnih zadevah. Število organizacij je naraslo po letu 1950. **Danes so njihove aktivnosti mnoge: verske, poslovne, delavske, politične, ženske, športne...** (npr. Greenpeace, Red Cross, Amnesty International).

Globalna socialna gibanja (GSMs):

Lahko rečemo, da so INGOs vpleteni v socialna gibanja (za človekove pravice, mir, okoljska vprašanja in ženska gibanja). **Njihove kampanje so ponavadi del aktivnosti GSM, saj zbirajo svetovna mnenja o političnih in moralnih vprašanjih.**

Diaspore in osebe brez državljanstva:

Diaspore so sestavljene iz prisilno ali prostovoljno razpršenih ljudi iz različnih držav, ki še kažejo zanimanje za svojo državo in se trudijo obdržati vezi z ljudmi z isto usodo, kjerkoli v svetu so. Diaspora je prostorska razpršenost, a hkrati tudi povezanost etnične skupine. Nastale so zaradi verskih, etničnih ali političnih nasprotij v njihovih državah. Nekateri tako odidejo prostovoljno ali pa iščejo azil v drugih državah (npr. Afričani, Armenci, Palestinci). Njihove politične aktivnosti se lahko imenujejo »act locally but think globally«.

Drugi transnacionalni akterji:

Dnevno je ogromno ljudi zaposlenih v drugih državah, posamezno ali v skupinah, medtem ko potujejo, npr.:

- Migranti, ki iščejo nove možnosti za zaposlitev
- Mednarodni turisti
- Profesionalci (pravniki, novinarji, arhitekti, znanstveniki – kozmopoliti: so »doma«, kjerkoli v svetu so)
- Športniki, zvezdniki, medijske osebe
- Poslovneži
- Študenti, piloti, preprodajalci drog, diplomati

6) Sinhronizacija vseh dimenzij vpletenih v globalizacijo

Vse dimenzije globalizacije (ekonomske, tehnološke, politične, socialne in kulturne) očitno pridejo skupaj ob istem času.

V *ekonomski* sferi so vlade izgubile moč za regulacijo ekonomije, saj so se pojavile TNC, mednarodne banke – prosti trg denarja.

V *političnem* življenju so državljani mnogih držav odstopili od sodelovanja v politiki. To ne pomeni, da so odstopili od vseh oblik politike. Veliko jih je prisotnih v političnih in socialnih gibanjih.

V *trgovinski* ekonomiji je povečano sodelovanje trgovcev, potrošnikov, turistov, opazovalcev.

Na *kulturnem* področju je pomemben radio, TV in predvsem internet.

Globalizem: nov fenomen (odzivanje na globalizacijo – adaptacija, selekcija in upor)

Albrow: globalizem zajema tiste vrednote, ki zadevajo 5 bilijonov ljudi; vsi živijo kot svetovni državljani s skupnimi interesi v kolektivnih akcijah za reševanje globalnih problemov.

Robertson: zavedanje (problema) sveta kot enega samega prostora.

Aspekti globalizma:

- Misliti o sebi v celoti, identifikacija z vsemi
- Naraščajoče zavedanje multikulturalizma
- Moč samozavedujočih se akterjev
- Širjenje identitete

→ **Razmišljanje o sebi v celoti**

Ljudje so začeli razmišljati o sebi v celoti, kot ena entiteta. Robertson: četudi smo daleč od tega, da bi svet deloval kot eno, ideja postaja vedno bolj pomembna. Nelson Mandela: postal največji borec proti kršenju in zanikanju človekovih pravic v južni Afriki.

→ **Rast multikulturnega in transnacionalnega zavedanja**

Perlmutter: prejšnji poizkusi vsiljevanja civilizacije so bazirali na (čemer on imenuje) dominantno-odvisnem zaupanju v medsebojne odnose, danes pa tehnologijo, s katero lahko skupaj delujemo in rešujemo probleme in se ne prerekamo, kdo bo glavni. Giddens: večina vezi, ki jih povezujemo z modernizacijo, je prišlo iz zahoda in se razprostirajo čez cel svet. A danes ima vsaka država svojo interpretacijo globalizacije modernizacije in odriva dominantnost zahoda.

→ **Refleksiven/odziven socialni akter in modernizacija**

Veliko avtorjev je poudarilo rast števila akterjev, ki se obnašajo v skladu z informacijami iz okolja ali z dejanji njih samih in drugih v njihovih življenjih. Odzivi posameznikov so povezani z razvojem »masovnega« izobraževanja in širjenjem na samo znanstvenega znanja, temveč tudi dvoma v njegove metode raziskovanja. Beck: modernizacija in njene posledice (ogromna ekonomska rast, nenadzorovanje naraščanja vojaške moči) očitno ogrožajo svetovne/zemeljske biosfere. Zdaj imamo več svobode in odgovornosti za vsako napako in v tem smo sami.

→ Širjenje identitete

Robertson: na realnost se lahko odzivamo na različne načine:

- **Selekcija** (iz globalnega izberemo kar nam ustreza in prilagodimo lokalnim potrebam oz. razmeram, npr. Japonska: izdeluje izdelke, ki so prilagojeni na okolja, v katerih bo ta izdelek prodajala oz. poslala; gre za proces glocalizacije: globalno se v kontaktu prilagodi lokalnemu)
- **Prilagoditev oz. adaptacija** (povsem mogoče je sodelovati na globalni in lokalni ravni hkrati)
- **Upor** (nekateri religije ali etnične skupine globoko nasprotujejo drugim skupinam, ker se bojijo, da globalizacija z njimi prinaša tudi namen, da bi spremenili njihove lokalne vrednote in navade; to so še posebej neo-ortodoksna islamistična gibanja v Alžiriji in Iranu)

Povzetek: globalizacija je skupek objektivnih, zunanjih elementov, ki temeljito spreminjajo naš svet, globalizem pa je subjektivna in odzivna zavest teh sprememb. 6 procesov globalizacije je neločljivih in potekajo sinhrono. 4 aspekti globalizma pa nam prinašajo možnosti za razumevanje le-tega procesa.

3. poglavje: Modernost in evolucija svetovne družbe

Od 17. stoletja se je moč Evrope začela širiti v druge dele sveta z idejami, z močjo vojske in njihovih mornaric ter organiziranjem ekonomskih produktov. Neverjetna sprememba v evropski sreči je omogočila širitev novih institucij po svetu in povzročila fenomen modernizacije, logično predhodnico današnje dobe globalizacije. Modernizacija → globalizacija!

4 faze modernizacije in globalne integracije:

1) **Protoglobalizacija** (pred modernizacijo): 18. stoletje: center je Evropa!

Ko so se cesarstva razvila in verska področja razširila, so se razvile oblike protoglobalizacije. Zgodovinarji predmodernega sveta so pokazali, kako veliko antičnih družb je bilo povezanih s pomembnimi potmi. Antične civilizacije na Srednjem Vzhodu in Kitajska ter Grčija in Rim so združili velika področja. Tudi od 9-13 stoletja, ko se je v Evropa sestajala iz ločenih, krhkih kraljestev in aristokratskih fevdalnih področij, jo je držal skupaj relativni mir v okviru krščanstva. Krščanstvo je zagotovilo naslednje značilnosti:

- Kulturni univerzalizem skupnih religioznih verovanj in ritualov
- Uporaba latinskega jezika kot skupen jezik v meddržavni komunikaciji
- Moč in status papeža kot posrednika med državami in omejen vpliv na politične voditelje
- Organizacijska struktura latinske cerkve

Na kratko cerkev funkcionira kot mogočno in združevalno trans-evropsko telo že stoletja (zveze med kraljevimi družinami, poroke med dinastijami).

Evropa je bila vpletena v veliko zvez z drugimi civilizacijami. Rast in širitev Islamskih držav v 7. stoletju, je širila muslimanski vpliv v Severno Afriko in Južno Evropo, a njihovi voditelji so bili pregnani. Tako se je ojačalo krščanstvo v svetem rimskem imperiju. Kljub temu pa je Islam v tem obdobju pomembno prispeval v umetnost in znanost, ustanovitev centralnih oblik vlade in inovacije v kmetijstvu (namakalni sistem).

Evropska ekonomija in trgovina je odvisna od zvez tudi z drugimi civilizacijami. Zlato, prineseno iz Sahare, je bilo do 17. stoletja najpomembnejši evropski vir suhega zlata. Španska osvojitve Južne

Afrike je odprla pot proti srebru. Trgovina, potovanja in raziskovanja Špancev in Portugalcev so tudi pomenila, da bo krščanstvo prevzelo glavno vlogo (osvajanje kolonij).

Iz Kitajske je v Evropo prišlo veliko inovacij, idej in veliko tehnološkega znanja v 14. in 15. stoletju (kot tudi iz islamskih držav – matematika), Kitajska pa je postala vodilna v ekonomski rasti.

Obstajajo pomembne spremembe med oblikami protoglobalizacije in sodobne situacije, ki jo ima globalizacija. To velja tudi za univerzalne vere (Islam in Krščanstvo). Nikoli niso dosegli vpliva globalizacije in globalizma v današnjem svetu, čeprav so si prizadevali doseči vse ljudi. Nekaj razlogov za to:

- Globalne misije nekdanjih cesarstev in religij niso vključevale več kot manjšin
- Ljudje niso poznali drugih kultur (popačene, religiozne in pristranske informacije)
- Večina cesarstev in religij (antična Grčija in Rim, Japonska, Kitajska, Islam, Krščanstvo) je videlo svet kot delitev na civilizirane in barbarske (spreobrnjene in tiste brez koristi prave vere)
- Njihova misija je bila civilizirati nevernike ali tuje barbore (oni bi bili nadrejeni tem spreobrnjenim skupinam). Nesprejemanje spreobrnjenja je pomenilo, da so bili izključeni iz družbe ali izgnani.

2) Kapitalistična modernizacija: evropska ustanovitev

Številne spremembe so se zgodile v Zahodni Evropi v 16. in 18. stoletju. Albrow: modernizacija je vključevala kombinacijo razumnosti, inoviranja, uporabne znanosti, države in državljanstva, birokratske organizacije, a najbolj pomembni so bili trije:

- Pojav nacionalne države (Giddens: najpomembnejši je ta pojav)
- Razvoj znanosti
- Pojav razsvetljenstva

Vsi trije pojavi so pomagali razviti okolje za pojav industrijskega kapitalizma (lastnik je kapitalist, ki poseduje vire, plačuje delavce in služi, ves denar pa spet namenja za nadaljnjo produkcijo) in procesa modernizacije.

Državni sistem

Evropa je sestavljena iz veliko avtonomnih držav v neposredni bližini, vsaka je približno enako močna. Državni birokratski doseg in kontrola nad prebivalci se je povečala in poglobila z naslednjimi ukrepi:

- Rast davčnih prihodkov
- Izboljšanje komunikacij
- Ukrotljivo plemstvo, ki je postalo bolj odvisno od ugodnosti, ki so izhajale iz državne uprave
- Centralizacija naroda (z zatrtjem regionalnih identitet)
- Monopolizacija najbolj učinkovitih sredstev za nasilje
- Spodbujanje in subvencioniranje tehnološkega in obrtnega razvoja
- Investicije v pomorske in vojaške sile
- Vzgoja lokalne trgovine, katere premoženje bo obdavčeno ali izposojeno za državne izdatke

Veliko vlad sledi politiki povečevanja ekonomske uspešnosti, ki se imenuje merkantilizem (prevladujoča teorija od 17. do zgodnjega 19. stoletja, ki pravi, da nacionalna zaloga zlata in srebra pomeni bogastvo).

Civilna družba: mreža političnih skupin in prostovoljnih združenj, ki so se pojavljali v socialnem kontekstu med posameznikom in državo. Za izražanje političnih idej in oblikovanje politične kulture, pospeševanje kompromisov, prodornih javnih debat in zmanjševanje državnih navzkrižij.

State-led industrialization: razvoj strojev, polno zaposleni delavci z nizkimi dnevnimi plačami.

Evropsko razsvetljsko mišljenje

Razsvetljenstvo je bilo delo vplivnih idej (zmožnosti niso prirojene in se lahko spreminjajo, pomembnost dvoma in skepticizma, opazovanje, empirično raziskovanje in dopuščanje napak), ki so se postopno razširile po vsej Evropi v 18.stoletju. Njegovim optimističnim pogledom potencialnega človeškega napredka so pomembno pomagala znanstvena odkritja in dosežki v preteklih dveh stoletjih, ki so jih odkrili Copernicus, Bacon, Newton,... Njihove ideje so prispevale k nadaljnjem razvoju znanosti. Idealna ideja modernega posameznika: edinstvena individualnost z ogromnim potencialom za učenje in izpopolnjevanje znanja z neodtujljivo pravico do svobode. Pisci ameriške ustave 1787 na začetku ameriške revolucije (po vojni z VB postala federalna država z omejeno močjo, zapisano v ustavi) morda najboljše ponazarjajo praktične možnosti razsvetljenskih idealov. V tistem času so ustanovitelji ZDA hoteli še povedati, da bi morale biti pravice dovoljene tudi ženskam in afriškim Američanom.

Marxova analiza kapitalizma

Marx pravi, da je bil fevdalizem moč v ekonomskih pogojih. Naslednik fevdalizma je kapitalizem, ki je tudi način produkcije (*mode of production*: suženjstvo, fevdalizem in kapitalizem), industrijski kapitalizem pa je bil dinamična in neustavljiva sila pri proizvajanju socialne transformacije. Veliko sprememb je oblikovalo »Marxov« kapitalizem, najbolj pomembni so bili:

- Stvaritev blagovne ekonomije, v kateri je imelo vse, vključno z delom in zemljo svojo ceno in je bilo lahko prodano ali kupljeno na trgu
- Nasilni ukrepi za preganjanje samozadostnih kmetov in obrtnikov, da so svoje delo prodali kapitalistom (direktna ločitev proizvajalcev od predmetov produkcije – zemlje, živali, orodij)

Ko so bili kmeti in obrtniki pod oblastjo kapitala, je bila pot odprta za odločilne spremembe v produkcijskem sistemu:

- Delavci so bili bolj organizirani in delali bolj učinkovito v tovarnah (lastnik je določal, kako naj bodo najkoristneje uporabljeni)
- Vključevanje proizvajalcev v sistem kot odvisne delavce, saj so tako postali nezmožni dobiti sredstva za vsak dan – kupovali potem na tem trgu, delali zaslužek
- Kapitalizem ženejo najprej motorji, da bi si podjarmili ostanek predkapitalističnih obrti in jih kasneje preoblikovali v lasten sistem poslovne organizacije in tehnoloških kapacitet

Pomembna posledica je bila težnja, da bi kapitalizem razširil produktivne sile s še bolj napredno tehnologijo, močjo znanosti, z večanjem proizvodnje; a pojavljati so se začeli problemi, npr. težnja po čim večjem zaslužku, tekmovanje med kapitalisti in njihovimi firmami, neizogibni konflikti med kapitalisti in delavci zaradi delovnih razmer in nepravilne razdelitve dobička. Sledi zmanjšanje proizvodnje, cenejši in izboljšani proizvodi za izpodrivanje tekmecev, izboljšana tehnologija in spet polna proizvodnja. Marx je menil, da nič pod kapitalizmom ne ostane statično in skupaj z Engelson trdil, da se mora kapitalizem razširiti – postati globalen:

- Zahodni svet vključi nezahodnega v svetovno ekonomijo skozi podreitev
- Potreba po sprejetju lokalnih zahtev po kapitalističnih projektih
- Potencialna moč materializma in naraščajočih potrošnih teženj v pospeševanju želje po spremembi
- Težnja kapitalizma, da spremeni družbo

Rast racionalnosti

Sodobni sociologi bolj poudarjajo kulturne in intelektualne spremembe kot Marxov ekonomski argument. Vera v napredek s pomočjo razumnosti oz. racionalnosti je igrala pomembno vlogo v preoblikovanju družb. Leži globoko v evropski kulturni in politični zgodovini, a je bila povezana s postopno širitvijo pismenosti, razvojem znanosti, s pritiski za več demokracije in z zapuščino razsvetljenstva. Kapitalistična racionalnost in modernizacija sta vzajemno podpora in ustvarjata teren eden za drugega. Giddens vidi modernizacijo kot sestavo različnih vzajemnih ojačanih usmeritev. Njihova moč, da oblikujejo svet se je povečala in razširila. Giddens – *village communities* (preveč poenostavi kompleksnost tradicije in pravi, da so živeli v zaključenih prostorih, kjer so le častili bogove in delali, vzgajali otroke in skrbeli za socializacijo). Vidi tudi

refleksivnost oz. odzivnost kot osnovo za modernizacijo. Modernizacija je sama po sebi globalna sila – globalizacija=modernizacija+kapitalizem+nacionalna država! Robertson temu nasprotuje!

3) Rasa in kolonializem

Evropske države so bile zmožne širiti se izven kontinenta zaradi gospodarskega, vojaškega in intelektualnega vodstva, ki so si ga pogosto izposodile iz drugih civilizacij. Odločilne pridobitve: izboljšanje kompasa, navigacijskih kart, astrološki sekstant, krmilo, smodnik, strelno orožje, topovi in pištole. Portugalci dosegli konico Južne Afrike 1489, Vasco da Gamma in Indijski ocean 1497. Poraz muslimanskega ladjevja, trdnjave po Aziji... to je bil začetek prevlade evropske trgovinske dominacije v nezahodnem svetu in kolonizacije.

Evropski raziskovalci so odkrivali majhne, razpršene družbe (Khoi-Khoi), kot tudi velike imperije (Kitajska). Zaničevalna manifestacija evropske moči v 19. stoletju je nasprotovala globokemu spoštovanju in osuplosti zgodnjih evropskih raziskovalcev, ki so odkrivali Taj Mahal, Beninovo zlato in ogromne piramide v Egiptu, saj so prej osvajali ozemlja in bili deležni rasne nestrpnosti. Ta odkritja so pokazala, da so tudi druge civilizacije napredne.

Pojavil se je *etnocentrizem* (18.stoletje?): etnocentristi vidijo svojo skupnost ali nacijo kot model, ki ga morajo vsi spoštovati in sprejemati, saj so »najboljše«. A evropski imperialisti in kolonialisti v 19.stoletju tega niso upoštevali, osvajali naprej teritorije. Na Berlinski konferenci leta 1885 so tako zarisali nove meje na zemljevidu in si razdelili svet. Imperialisti so ugotovili, da je še veliko delov, ki bi si jih lahko podredili (Brazilija – kavčuk, Južna Afrika – zlato in diamanti, Kitajska – opij), a čeprav so se ljudje borili za samostojnost, so ponavadi klonili pred evropskimi puškami in vojsko. Evropski imperialisti so promovirali idejo *socialnega Darwinizma*: idejo naravne selekcije in predvsem idejo, da so oni že po naravi oz. sami po sebi boljši kot ljudje, ki so si jih podjarmili. In še sedaj so Afričani zaradi tega (trgovina s sužnji, kolonialno podjarmljenje) tarče nenehne diskriminacije in predsodkov.

Po 2. svetovni vojni se je pojavilo novo ravnotežje mednarodnih moči, ki so ogrozile pojem rasne nadvlade. Po velikih protestih, ki jih je vodil Gandhi, so Indijci prepričali Britance, da so odšli in Indija je postala samostojna leta 1947. To pa je bil le uvod za dekolonizacijo v ostali Aziji, Afriki, na Srednjem Vzhodu in na Karibih.

4) Spremembe po letu 1945 in prevlada ZDA

Dekolonizacija je povzročila veliko sprememb med 1945 in 1973:

- *Gospodarska rast (dolgo obdobje neprestane gospodarske rasti)*
1950-1975 = dolgo obdobje booma (zlata leta oz. *golden era*) ekonomske rasti do brezprimernih razsežnosti. Tako sta si Evropa in Japonska nekje v sredi 50ih opomogli od vojne. Tudi revne države v razvoju so napredovale in dosegle višje prodajne cene njihovih kmetijskih pridelkov in kot nikoli prej. V 60ih letih je Japonska postala močna, rasla je moč novih industrijskih držav. Hitra industrializacija in urbanizacija pa se je širila tudi v druge države, kot sta Brazilija in Tajska.
- *Finančni sistem »Bretton Woods« (pojav tega finančnega sistema)*
Bretton Woods je majhno mesto, kjer se je 1944. zbralo 44 držav (večinoma zaveznic ZDA), da so oblikovale politiko globalnega ekonomskega sodelovanja, da bi stabilizirali povojno finančno stanje. Strinjali so se, da zahodne države operirajo s sistemom izmenjalnih razmerij v doseganju vrednosti njihovih valut s kar se da minimalno uporabo trgovinskih ovir, npr. razvrednotenje valute/denarja, tarife in kontrole uvoza. Sistem »Bretton Woods« je bil »vpleten« tudi v nastanek nekaterih najpomembnejših mednarodnih vladnih organizacij (IGOs), npr. Svetovna Banka (dolgoročni projekti, posojila državam), Mednarodni Denarni Sklad (kratkoročna finančna pomoč) in Splošni dogovor o trgovini in carini (za zmanjševanje trgovinskih preprek).
- *Rast globalne ekonomske moči ZDA in političnega vodstva*

ZDA je bila gospodarsko zelo močna ob koncu 1. svetovne vojne, vendar sta obdobji izolacije in gospodarskega protekcionizma omejili njeno globalno vlogo. Po 2. svetovni vojni se je njeno gospodarsko spet pojavilo nepoškodovano z močnejšo in na novo opremljeno industrijo. Tokrat je prevzela glavno vlogo v Bretton Woods in tako prevzela breme upravljanja svetovnega kapitalizma. Odprta za uvoz, prosto dovolila nakup njihove tehnologije, postala svetovni upnik in posojala v zameno, da so njene TNC prodirale na nove trge.

Vzhodno-zahodna *hladna vojna* () je soočila globalno politiko od 1947-1989. Ustvarila je bipolarni sistem, kjer je vsaka stran upravljala in vladala s svojo močjo – komunisti v Sovjetski zvezi in kapitalistični demokrati v ZDA. A bolj uspešna ameriška administracija je spodbudila nadaljnjo dekolonizacijo Francije, Britanije in Nizozemske (politični in ekonomski motivi). ZDA je hotela preprečiti širitev komunističnih gibanj in komunističnega režima, posebno v Aziji (čeprav ji v Severni Koreji, Kitajski in Vietnamu ni uspelo).

Globalni mir in vojna (zgodovina):

→ 1945: konec 2. svetovne vojne (atomske bombe na Japonsko) in ustanovitev ZDA decembra z Splošno deklaracijo o človekovih pravicah

→ 1947: hladna vojna, ki jo je začela Trumanova deklaracija; v Evropi železna zavesa (razdelitev v Varšavski pakt in NATO)

→ 1949: Mao Zedong prevzame Kitajsko pod komunistično oblast

→ 1950-53: začetek Korejske vojne (komunistični sever je napadel južno Korejo s pomočjo Kitajske); ZDA ponudi vojaško pomoč Vzhodni Aziji

→ 1957: izstrelitev Sputnika; resna *space-race*

→ 1962: kubanska kriza z orožjem; Sovjetska zveza z nuklearnim orožjem na Kubo za spopad z ZDA, a je Kuba to zavrnila

→ 1963-75: ZDA proti severnemu Vietnamu; dolgotrajno in močno bombardiranje, a na koncu so se ZDA prisiljene umaknit

→ 1969: pristanek ZDA na luno

→ 1972: ponovno približanje pogovorov med ZDA in Kitajsko z Nixonovim obiskom

→ 1980s: Reagan: »vojna zvezd« (nuklearni obrambni program)

→ 1989: sovjetski premier Gorbachev je opustil države Varšavskega pakta; konec vzhodnega komunističnega režima in konec hladne vojne

→ 1992: konec komunizma v Sovjetski zvezi in razpad starega ruskega imperija na samostojne države

- *Keynesianski nacionalni gospodarski menedžment*

John Maynard Keynes je bil ekonomist v 20. stoletju. V 30ih letih, ko je »Great Depression« prinesla nezaposlenost in povzročila stisko, so njegove teorije spodbudile »pravoverne« vidike, kako najbolje pojasniti in se soočiti z boomi in kriznimi obdobji kapitalizma. Videl je, da tržne sile povzročajo veliko večje neenakosti dohodka in bogastva, kar onemogoča vzpostavitev povpraševanja na zadostni ravni v gospodarstvu za zagotavljanje zadostne porabe, investiranja in zaposlenosti. Predlagal je, da vlada igra bolj aktivno vlogo v gospodarstvu – več služb in možnosti investiranja. Keynes je menil, da bi morala vlada vzpostaviti progresivno davčno politiko, da bi s tem ponovno razporedila dohodke od bogatih k revnim. To je spodbudilo potrošnjo in prispevalo (še posebej v času velike nezaposlenosti v 1930ih in po 2. svetovni vojni) k globalizaciji.

- *Masovna potrošnja in spremembe življenjskega stila*

Dolgi boom po 2. svetovni vojni je bil sprožen zaradi naraščajočega povpraševanje po dobrinah in storitvah. To je bil uspeh ustrezne zmogljivosti – uporaba metod masovne proizvodnje, ki je temeljila na začetniku Henryju Fordu (tovarna v Detroitu). Razcvet je pomagal spremeniti življenje, posebno v naprednih državah, kar se je kazalo v višji pričakovani življenjski dobi, boljši izobrazbi tudi v državah v razvoju. Posledice tega so bile prvič vidne v 1950, kot tudi pojav vse večje svobode v izbiri.

Hrepenenje in gibanja po osebni svobodi:

→ 1954: rojstvo dobe TV; začetek gibanja *African Americans* v ZDA za civilna pravice (višek v sredi 1960ih)

→ 1950s: iznajdba najstnikov (*teenagers*); lastni trg, glasba...

→ 1956: pojav rocka, Elvis Presley; modno uporništvo mladih; popularna kultura postane velik posel

→ 1960s: motorna vozila, nakupovanje, mednarodna potovanja

→ sredi 1960ih: proti vojno gibanje v ZDA (proti vojni v Vietnamu), ki se je razširilo tudi v Evropo; vstaja hipijev proti birokratskem omejevanju spolne/osebne svobode

→ 1968: **majska revolucija študentov in delavcev v Franciji proti materialističnim pritiskom kapitalizma**

→ pozna 1960. leta: feministična gibanja v ZDA in drugod za spolno enakost

1969: rojstvo gibanja za gejevske pravice v ZDA

- **Širitev angleščine kot mednarodnega jezika**

Uporaba angleščine kot svetovnega jezika se je pojavila kot pomembna za svetovno družbo. Angleščina je postala svetovni jezik, ko se je VB pojavila kot prva svetovna industrijska država. Do 1. svetovne vojne je bila VB vodilni dobavitelj investicijskega kapitala, bančnih storitev in trgovskih mrež. Ko je ZDA prevzela vodilno vlogo po letu 1945, je bila tudi angleško govoreča država. Ko se je večalo svetovno gospodarstvo, se je tudi začelo opirati na angleščino kot svetovni jezik.

Povzetek: svetovna družba (*world society*) se ne pojavi kar čez noč – počasi se je pojavljala, odkar so bile v ovire prepričane lokalne vere in miti: Budizem, Islam in Krščanstvo. Ta ozek pogled je bil najbolj izzvan v Evropi z vzponom modernizacije. Močne in dobro oborožene nacionalne države so dale osnovo in motivacijo za kapitalistično industrializacijo. Medtem je razsvetljenstvo vodilo k novim kulturnim in znanstvenim pogledom na svet. Trenutek za spremembo je prinesla združitev modernizacije z kapitalizmom – novo bogastvo, tehnologije, tekmovanje za trge in surovine je prineslo rivalstvo. V 20. stoletju globalizacija prinese pojav ZDA kot ogromen ekonomski motor in super močno državo (po koncu 2. svetovne vojne in do 1970 je postala ekonomsko, ideološko in vojaško najmočnejša), ki se je včasih bojeval s Sovjetsko zvezo. V zadnjem času so opazni drugi trendi k prehajanju v svetovno družbo. Vse manj so pomembne nacije in njihove države in tem bolj mednarodne organizacije, strokovnjaki, a še vedno gre za tesno medsebojno sodelovanje. Paradoks globalizacije je, da imamo na eni strani kapitalistično modernizacijo (izobrazba, zdravje, industrija, tržna menjava, urbano življenje, osebna svoboda), na drugi pa bolj kompleksen pojav policentričnega sveta s tekmovalnimi ekonomijami (vsaka ima svojo verzijo globalizacije).

4. poglavje: Nacionalnost in nacionalna država

V 19. in zgodnjem 20. stol. je modernizirana vlada bila uspešna v prepričevanju ljudi, da potlačijo osebne čustva in identitete in se združijo v eno nacionalno državo (*nation state*). Družba-ljudje-država naj bi postali eno.

Nacionalna država (*nation state*): Država ima moralno in legalno pravico do lastnega sodstva, podprtega s silo na celotnem ozemlju in njenimi državljani oz. ima legitimno pravico za uporabo nasilja na lastnem teritoriju in nad lastnimi državljani. Imeti mora institucije za upravljanje domačih in tujih zadev. Že v poznem 18. stoletju so navadni državljani v večini zahodnih držav začeli čutiti močno lojalnost do svojih (nacionalnih) držav, medtem ko so bile lokalne in regionalne identitete zadušene. Nacionalizem je bilo težje doseči v nekaterih razvijajočih se državah.

Gre za občutek pripadnosti državi oz. narodu. V ZDA je različno: na eni strani pripadnost narodu, na drugi pa državi. ZDA so tudi emigranški narod – dvojna lojalnost afriških Američanov, državljanstva... Švica in Francija sta državljanski narod (civic nation): država spodbuja nastanek naroda in homogeniziranje. Slovenija je kulturni narod: že od 1848 oz. 19. stoletja: Čehi z gled na področju kulture in gospodarstva. Politični narod pa je narod, ki se oblikuje znotraj meja

države. V primerjavi s kulturnim narodom, čigar meje so določene le simbolično, je meja političnega naroda natančna in pravno določena = geopolitična. Država oblikuje svoj narod, politiko, šolstvo, medije,... kar pa je ključno za občutek pripadnosti državljanov.

Nekateri sociologi pravijo, da se nacionalna država bliža koncu, da je *hollow state* (prazna država – Hoggart) ali pa *borderless world* (svet brez meja - Ohmae), a nekateri opazovalci temu nasprotujejo, saj pravijo, da ima danes pač malo manjši pomen, a še vedno zelo velik za zavarovanje prepoznavnosti veliko ljudi, ki so lojalni nacionalni državi.

Sociologija, nacionalne države in mednarodni sistem (tu govorijo o razmerah pred nastankom nacionalnih držav)

Nacionalna država, ki je predhodila modernizaciji in industrijskemu kapitalizmu, je imela vlogo centralizatorja, ki prevzema kontrolo nad trgovino, mestnimi in verskimi institucijami. Razvoj države je povzročil vojaško in ekonomsko rivalstvo med številnimi evropskimi narodi.

Največ sta k procesu nastajanja nacionalne države prispevali Francoska (prva razglasila univerzalne pravice, ki veljajo za vse državljane enako, kar je spodbudilo širjenje nacionalizma) in Industrijska revolucija (VB okoli 1770, visoko razvit proces proizvodnje, stalno zaposleni delavci v velikih in uspešnih tovarnah: začela se je s tekstilno – bombažno industrijo; s tem je VB dala vedeti, da je močna vojaška nevarnost drugim državam, saj ima napredno tehnološko vojaško znanje za nacionalno varnost in boljšo ekonomijo) v okviru mednarodnega rivalstva. Tako se začne boj za prevlado industrializacije držav 19. stoletja med Evropo, Ameriko in kasneje Japonsko.

Sile, ki so ključne za promoviranje modernizacije, niso socialni pritiski civilne družbe, temveč elite, ki nadzorujejo nacionalno državo samo zase. Modernizacija je torej namen razširiti človeško kontrolo nad prostorom, časom, naturo in družbo. (Albrow) Glavni posrednik tega projekta je bila nacionalna država – kapitalistična in vojaška organizacija.

Evropske nacionalne države v 1990 – proti preteklosti?

Danes se ekonomska integracija med državami v Evropi povečuje in se povezujejo v npr. EU, včasih pa so bile države skupek političnih enot lokalnih identitet, ki so bile običajno močnejše kot katerekoli nacionalne entitete.

Nemčija in drugod po Evropi: 16 Länder, politična avtonomija, hočejo biti še bolj samostojne v povezavi z EU, svoje trgovinske poti in sodelovanje z EU in Kitajsko. Podobno se dogaja z drugimi močnimi regionalnimi deli držav, ki nasprotujejo centralni vladi, npr. Katalonija v Španiji, tudi v Belgiji, Italiji in Franciji. Celo v prej centralizirani VB, kjer so regije (Škotska, Wales in Severna Irska) postale močnejše. Tudi Barcelona, Manchester in Lyon vzpostavljajo posebne vezi z EU in izven nje, da bi si pridobili pomoč, privlačili investicije in spodbujali sodelovanje v športu in izobrazbi (univerze, šole, profesionalna združenja tudi prispevajo k temu).

Klasična sociologija in socialna sprememba

V 19. stol. se je z industrijo in kapitalizmom veliko spremenilo. Mnogi sociologi skušajo razložiti te spremembe, njihove nevarnosti in možnosti tako, da primerjajo tradicionalno in moderno družbo (3 primeri takšnega razmišljanja):

- *Izguba (zaton) skupnosti (Tönnies)*

V moderni družbi razpadejo srednjeveške skupnosti, ki temeljijo na brezpogojnem prijateljstvu in skupnem verovanju (*Gemeinschaft*). To se zamenja z brezosebno, anonimno v moderni urbani družbi (*Gesellschaft societies*). Partnerstvo v tem primeru temelji na povpraševanju po dosežkih in na skupnih interesih.

- *Upad socialnih zvez in moralnega reda*

Industrializacija, urbanizacija in sekularizacija (zmanjšanje »verovanja« v času industrializacije; večja izpostavljenost znanosti in novi idejam, kar pomeni, da posamezniki postanejo manj odvisni od religije) vplivajo na upad socialnih zvez ter prispevajo k izolaciji. V modernih družbah narašča materializem, razredni konflikti, egoizem in individualizem. Prisotne so bile tudi hitre urbanistične in ekonomske krize, ki so povzročile zbeganost.

- *Kolektivna zavest (Durkheim)*

To je skupek univerzalnih in pomembnih moralnih vezi, na katerih bi temeljila integracija. Družba bi tako pridobila vzajemno spoštovanje človekovih pravic in svetost posameznika. Na nacionalni ravni je ideja o kolektivni zavesti podobna ideji globalizma.

Univerzalizem in nacionalizem

Durkheim: vprašanje, kako najti nove univerzalne moralne norme oz. vezi, ki bi nadomestile verska prepričanja, ogrožena s strani sekularizacije, ko uzakonja bolj kompleksen narodni in svetovni red, ki ga ustvarja industrializacija.

Kontrolo nad industrijskimi družbami so moderne nacionalne države iskale v socializmu. Marx je predvideval, da bo izkoriščevalski kapitalizem prej ali slej ustvaril pogoje za bolj organiziran in vojaško usmerjen delavski razred, ki goji revolucijo in predstavlja socializem.

Države so poskušale odpraviti ta socialna nasprotja s pomočjo obveznic, pomoči in politik za zmanjševanje nasprotij, revščine... Osredotočile so se na državo blaginje (welfare state): zagotavljanje političnih, civilnih in socialnih pravic – izobraževanje, zdravstvo, socialna podpora), da bi ponudile vsaj do neke mere več ekonomske varnosti navadnim ljudem, da bi jih zavarovale pred brezposelnostjo, boleznimi... Oblikovale so se nove vezi – državljanstvo (citizenship): članstvo in vključenost v nacionalno skupnost: pravica do enakosti in pravičnosti, pravica do varnosti in možnost političnih odločitev, a hkrati določa obveznosti do države in družbe), ki je avtomatično izključilo tujce in globlje povežalo domačine z državo ter omogočilo zlato obdobje za migracije zaradi potreb po delovni sili (potovanja brez potnih listov). Težava države blaginje: nezainteresiranost za delo, postala je draga – birokracija...)

Državljanstvo: pravice in dolžnosti

Državljanstvo je moderna, zahodna iznajdba, podprta z dvema principoma: ideja o univerzalističnih pravicah, kjer so vsi enaki; drugi princip pa so pogajanja in pogodbe o dolžnostih, kjer so prebivalci dolžni biti lojalni svoji državi, ter sprejemati določene ukaze (nabor za vojsko, plačevanje davkov, spoštovanje zakonov). To je pomenilo tudi demokratizacijo z zagotavljanjem enakosti vseh članov družbe in možnosti participiranja v družbi.

T. H. Marshall razlikuje 3 vrste državljskih pravic, ki so se oblikovale skozi 18., 19. in 20. stoletje:

- *Civilne ali pravne pravice*

Enakost pred zakonom! Sem je vključena pravica do lastnine, govora in mišljenja, volitev, sklepanja pogodb in izkoriščanja pravic po legalnem zakonu, ki vse obravnava enako.

- *Politične pravice*

Vsakdo ima pravico svobodnega odločanja in sodelovanja pri volitvah; lahko voli in ima pravico biti voljen, lahko ustanovi lastno gibanje.

- *Socialne pravice*

Te pravice vključujejo dostop do pravic države blaginje, ki ščiti svoje državljane in zagotavlja najmanjšo možno stopnjo normalnega življenja, pod katero naj ne bi padel nihče. Socialne pravice so torej pravica do šolanja, zdravstva, socialne pomoči – za invalidnost, nezaposlenost, vključuje tudi pokojnine,... zagotavlja se ekonomska varnost. Država dejansko nekaj da državljanom (del svojega bogastva, ki jih pridobi z uvedbo davkov – kar je tudi negativna posledica države blaginje do državljanov).

Kritike Marshallovih idej:

1. Teorija je grajena na britanski zgodovini, razmere drugje so bile drugačne
2. Državljanstvo je grajeno na članstvu, kar pomeni možnost izključitve (npr. imigranti, rasizem, diskriminacija žensk...)
3. Napaden je bil tudi pojem »*dependency culture*«- (kultura odvisnosti), kat pomeni, da državljani postanejo zaradi blaginje "zaspani", nočejo delati, ker vedo, da bo zanje poskrbela država. Državljeni naj bi imeli preveč pravic!

Sedaj se pojavlja problem globalnega državljanstva, ko so ekonomije postale vse bolj integrirane v svet in vlade sodelujejo preko meja lastne države.

Politična teorija in meddržavni odnosi

Sociologi so se rajši usmerili v proučevanje posameznih družb in vzeli nacionalno državo za samoumevno. Bolj akademska perspektiva na mednarodnih zadevah je prišla s političnega področja, skozi pod-disciplino, t.i. mednarodna relacijska teorija (*international relations theory*).

Realistična perspektiva

Pojem "realist" je uveden za dokazovanje, da je abstraktno in idealistično redko pomembno v medčloveških in nepomembno v državniških zadevah. Vodilni zagovornik je Morgenthau:

1. Svetovna družba je sinonim za odnose med državami.
2. Svet s suverenostjo (možnost države, da ustvari in uveljavi lastne politike in zakone na lastnem teritoriju in nad svojimi državljanji) nacionalnih držav predstavlja tveganje konfliktov. Vsaka država skuša maksimizirati aktivnost – s tem hoče imeti najvišjo avtoriteto in uveljavljati svoje interese.
3. Odnosi med državami so odvisni od vojaške varnosti in zasledovanja politik.
4. Svetovna oblika vladanja je urejena hierarhično. Države niso enakovredne v načinih vladanja – enen izkoriščajo vojaško moč in izvajajo nasilje, druge se povezujejo v zveze, da bi bile močnejše.

Kritika realistične perspektive:

Kljub temu, da je bil pristop zelo vpliven, je bil zelo kritiziran.

1. Države se ukvarjajo preveč z vojaškimi zadevami, kar ni dobro, saj se s tem poudarja predvsem vidik vojaške moči.
2. Država se namreč ukvarja tudi z zunanjo politiko, spekter problemov pa je razširjen – internet, AIDS,...
3. Pojavljajo se tudi nedržavna telesa, ki preko države uveljavljajo svojo moč in jo presegajo (npr. TNCs v poznih 1960).
4. Preveč se tudi ukvarjajo s samo državo, medtem pa se v svetu kaže vse večja pomembnost menjave na svetovnem ekonomskem področju → vprašanje nacionalne suverenosti in teritorialne avtonomije. Enostranski dogovori skoraj niso več mogoči!

Postavljanje družbe nazaj v nacionalne in globalne politike

Po 1960 je zanimanje sociologov za globalne zadeve začelo naraščati. Nemarksisitični sociologi, kot je Wallerstein, so ponovno začeli odkrivati transnacionalne izmenjave in razmerja. Pogledali si bomo bolj ostre kritike relacijske teorije.

Družba in mednarodna razmerja

Shaw: kritiziral, da je teorija premalo pomembnosti pripisovala vpletenosti države v zgoščene mreže razredov in drugih interesov in identitet, ki sestavljajo družbo in so pogosto vpleteni v konflikte med etnijami, religijami, spolnimi in razrednimi nasprotji.

Anderson: namišljena skupnost (*imagined community*) – nacionalna skupnost ni sama po sebi sporazumna in ne nastane z razširitvijo državne moči. Namišljena: član ne bo nikoli poznal večine drugih članov skupnosti; omejena: tudi največja država ima meje; suverena: ni monarhije ali absolutne prevlade ene vere; skupnost: močno in globoko tovarištvo kljub neenakostim.

Zgodovinska sociologija

Razlogi za globalizacijo: uspešen prehod k industrializaciji v VB, ZDA, Nemčiji in na Japonskem, a bolj počasen na Kitajskem. Tudi državno vodenje idustrializacije in zunanji vplivi in rivalstvo je povzročilo premike, tudi elite (npr. Japonska, Italija). Še nekateri drugi razlogi:

- notranji pritiski v državah (izobraženci iz srednjega razreda in podjetniki so zahtevali večje nagrade za zasluge in več priložnosti)

- politično razburjenje in ekonomske spremembe
- težnja po dohitevanju rivalov (*late development effect* – pošiljanje intelektualcev, podjetnikov v tujino, učenje iz dosežkov drugih...Japonska!!!)

Feminizem

→ ženske in država: države so obravnavale ženske drugače od moških, z močjo so vsilile nadzor nad njimi. Ženske so bile novačene v delo v tovarnah, pisarnah, kasneje so jih pregovorili v delo doma – naj bodo gospodinje; države imajo tudi nadzor nad (ne)dajanjem pomoči materam samohranilkam

→ ženske in nacionalizem: vloga matere (biološka), vzgajanje otrok v vojake (kar so pričakovali v tistem času), a včasih so nekaterim prepovedali imeti otroke v ta name, ker so bile nezaželjene etničnosti, rase... – nečisti imigranti...

Ali globalizacija pomeni upad nacionalne države?

Shaw: nacionalna država samo doživlja spremembo v strukturi in procesu in te spremembe predhodijo globalizaciji. In vojaško meddržavno povezanost ima samo še NATO.

Held: razlika med suverenostjo (možnost vzpostaviti lastne zakone in politike) in avtonomnostjo (možnost države same doseči te cilje). Države so izgubile del suverenosti (EU) in avtonomnosti:

- trdno se morajo držati zahtev IGOs in Svetovne Banke
- zmanjšano samostojno odločanje o vojaški in zunanji politiki (združeno v NATO)
- privatizacija in demokratizacija orožja za uničevanje (od razpasa Sovjetske zveze je na voljo veliko orožja)
- mednarodni zakoni včasih povzročijo to, da mora posamezna država spremeniti še del svojega, da se ujema
- države v času globalizacije niso več tako samostojno učinkovite v ekonomski politiki

Avtonomija ekonomije

Poleg EU, NAFTA in WTO, obstajajo še drugi razlogi za zmanjšanje samostojnosti ekonomije:

- Velik vpliv TNC na prost pretok kapitala, ki ga vlagajo kamor želijo
- Vlade ne morejo več nadzorovati valut zaradi pretočnosti denarja – transnacionalna ekonomija dominira!
- Vlade težko nadzorujejo tokove tehnologije, investicij in denarja, kaj šele tokove informacij

Kakorkoli, tokovi idej in informacij niso več ukrotljivi s strani tradicionalne vladne kontrole, ki je vedno skrbela le za gibanje dobrin in ljudi.

Antipatija do modernizacije

Vlade se spopadajo z naslednjimi problemi:

- Visoko informirane odzivne državljanske mreže
- Zahteve etničnih in regionalnih manjšin za prenos nekaterih centralnih moči na lokalno raven

To kaže na nezadovoljstvo ljudi z modernizacijo. Post modernost spreminja socialne in kulturne izkušnje na več načinov: meje med etnijami se podirajo, vsi aspekti življenja pridobivajo denarno vrednost, težnje k individualni samoizpolnitvi, narcizem, posebni življenjski stili – sodobno potrošno življenje. Potrošniki so preokupirani z informacijami in sporočili kar jim zato daje nepravo, fragmentirano sliko realnosti. To se torej ne kaže samo v socialni in kulturni krizi, temveč tudi v politični.

Kulturni pluralizem: z globalizacijo spodkopava nacionalne politike, saj s seboj nosi teritorialnost, namišljeno skupnost in suverenost.

Nacija in nacionalizem:

- Istočasni transnacionalni komunikacijski tokovi med ljudmi z istimi interesi in življenjskimi stili preko interneta

- Izpostavitelj mladih v svetovnem športu, popularni glasbi in filmov prek svetovnih medijev, TV-ja
- Nastajanje multikulturnih družb zaradi migracij, kjer se ti migranti naselijo in ustalijo in ustvarijo svoj posel, medije, vero

Povzetek:

Svet potrebuje *cosmopolitan democracy* – to bi zagotovilo državljanom, kjerkoli že so, da imajo glas in vpliv na politična dogajanja v mednarodnih zadevah neodvisno od njihovih vlad. A globalno delovanje ne pomeni tudi upravičeno, npr. v vojaškem posredovanju (NATO → Srbija 1999), čeprav tam kršijo človekove pravice, je neznosen režim in revščina.

5. poglavje: Globalne neenakosti: spol, rasa in razred

Socializacija: Proces, skozi katerega se naučimo razumeti in sprejemati in razmnoževati pravila, vrednote in pomene, ki si jih delimo z ostalimi člani naše družbe. Socializacija traja celo življenje, saj smo nenehno izpostavljeni različnim vplivom in izkušnjam iz okolja.

Strukturirane neenakosti nastajajo zaradi spola, rase/etničnosti in razreda. Te neenakosti so v različnih družbah različne → seksizem, rasizem in razredne konflikti. V mnogih afriških družbah so neenakosti kot starost, generacija in sorodstvo prav tako pomembne.

Spol: Biološki (*sex*) in kulturni (*gender*). Razliko med njima prepoznamo prek znakov → kvalitativne razlike (npr. obnašanje) = horizontalna raven (to je Bernik povedal na predavanjih...) Neenakost pa predstavlja hierarhičnost, kar je drugačnost (ugled, moč,...). Primer neenakosti med spoloma je **patriarhat**, ki pomeni oblast nad vsemi v skupnosti (včasih), danes temu pravimo dominantnost moškega spola.

Rasa: Razlike temeljijo predvsem na vidnih znakih, kot je npr. barva kože. Te razlike so družbeno konstruirane, saj ne gledamo vsi enako na določeno barvo. Tako nastopijo razlike v ugledu in moči na podlagi ras = rasizem (!!!). V genih so razlike majhne.

Razred: Ekonomski vidik neenakosti (Marx, Weber). Neenakost v sodobnih družbah.

Marx: lastništvo proizvodnih sredstev, kar povzroča izkoriščanje delavskega razreda

Weber: tržni položaj in zmožnost monopolizacije tržnega položaja (neenakosti: razred, moč, status). Neenakosti so obstajale že pred razredom = sistemi suženjstva, fevdalizem, kaste.

Neenakost je pogost pojem v naši družbi, katero ljudje močno občutimo, pa naj bo diskriminacija glede na spol, raso ali razred. Neenaka razporeditev moči, premoženja, dohodkov in socialnega statusa med posameznikom in skupinami je že normalen in strukturiran vzorec. Skozi socializacijo se človek praktično nauči svojega položaja in ga na koncu tudi sprejme.

Feminizem: soočenje s spolno neenakostjo

Pri spolu gre za merjenje moči. Ženske so bile zatirane, znano je prepričanje, da so šibkejše od moških. To prepričanje izhaja iz patriarhalne družbe, kjer so moški skrbeli za družino (finančno), žena je bila gospodinja. Temu so se ženske s feminističnimi revolucijami uprle – 19. stoletje – ženske srednjega razreda. Poleg upora proti takšnemu prepričanju, so vodile kampanje proti suženjstvu, kampanje v zvezi z zapori, zahtevale so volilne pravice (*suffragette movement* – pred prvo svetovno vojno; zahteva volilne pravice po principu enakosti in svobode), še posebej v ZDA, kjer je to gibanje bilo masivno in pomembno. Zahtevale so uživanje enakih pravic kot moški, kar zadeva zaposlitev, izobrazbo, ter dostop do svobode v socialnem in javnem življenju.

2 vala feminizma:

- Liberalni feminizem: (*add women and stir*): enakost, dostojanstvo, spoštovanje in enake pravice za vse državljanke
- Radikalni feminizem: glavna ideja je, da imajo ženske nekatere lastnosti, ki jih moški nimajo, kot večja zmožnost vzgoje in močnejša nagnjenja za iskanje harmoničnih zvez

(pozna 1960); če bi te visoko razvite moralne ideje in nagnjenja ter prioritete prenesle na politiko bi bilo veliko bolje...

→ societal engendering: ženskost in moškost je naučena s procesom socializacije in je kulturno ustvarjen

→ prispevek žensk socialnemu življenju je smatran kot manj pomemben kot moških in tako manj zaslužen. Tako nastanejo pogoji za nastanek neenakosti med spoloma

→ zveze v praktično vseh družbah so bile označene kot dolgoročno kulturno sprejetje spolne neenakosti

Opolnomočenje oz. okrepitev delovanja (engendering) moškosti in ženskosti

Včasih so verjeli, da je ta delitev naravna in se je ne da spremeniti. Moški veljajo za tehnične eksperte, mislijo bolj racionalno, medtem ko imajo ženske dober besedni zaklad in čut za odgovornost,... ta opredelitev pa je vplivala tudi na zaposlovanje. Prav tem težnjam se je upiral 2. val feminizma – kljub temu, da so biološke razlike (sex) prirojene, je sociološki spol (gender) priučen!

Peterson in Runyan: ženskost in moškost vlog je pridobljena s socializacijo. Gre za kulturna pričakovanja in družbeno delovanje, ki ustvari moške in ženske.

Spolna hierarhija in podreditev žensk

Večina družb ne le binarno razlikuje spola, temveč ju tudi tretira oz. ocenjuje drugače. Moške lastnosti veljajo za bolj uporabne in pomembne, kot ženske in feministke opažajo, da se to v večini družb kaže v veliki neenakosti med spoloma. Razvrednotenje ženskih sposobnosti je razlog za podreditev žensk, kise kaže tudi v manjši moči v družbi, v sodelovanju v politiki in doma – kjer je ženska gospodinja (skrbi za otroke) in tako odvisna od dohodkov moža. Tudi če imajo ženske popolnoma enake civilne in politične pravice, to ne pomeni, da so odstranjeni vsi pritiski nad njimi.

Patriarhalne družbe in odnosi

Maine, Engels, Weber: patriarhat je sistem socialne organizacije, v kateri najstarejši moški v družini uživajo večjo moč nad otroci in ženo, zadolženimi za delo v hiši.

Kot meni Weber, je patriarhalnost obstajala že pred tisoč leti v srednje vzhodnih družbah, kjer so moški direktno odločali o vsem, socialne vezi so bile možne le s krvnim sorodstvom, življenje je bilo nomadsko (bili so ekonomsko povezani – delijo si posest, eden drugemu so lojalni in odgovorni za vse sorodstvo). Ženske skupaj pazijo otroke in skrbijo za moške, kuhajo, gojijo hrano,...

Azijske in srednje vzhodne države so veliko bolj patriarhalne, zaradi kmetijstva, kjer je moški opravljal težja fizična dela, ženske pa lažja. Dogovor, da ženska skrbi še za otroke in kuho. Skrajni primer je *purdah* v islamskih družbah: zakrivanje oz. skrivanje žensk pred drugimi in preprečitev socialnega življenja.

Patriarhat: oblika zatiranja, ki povzdiguje moške na pozicijo moči in avtoritete nad ženskami. Karkoli je že vzrok za takšno stanje, je jasno, da je zdaj to postalo psihološko in kulturno vtisnjeno, kar je težko izkoreniniti.

Kandiyoti: *patriarchal bargain* – kupčija oz. pogodba, ki se dogovori med ženo in možem v naprednejših družinah, da ženska lahko zahteva zaščito v zameno za podložnost možu, a še vedno dostojnost. Lahko so se tudi uprle moževim spremembam (ko jim je naložil več dela, ko jim je šlo bolje) in ga zapustile ali zahtevale višjo plačo, saj se niso več imele za pasivne žrtve.

Oblike feminizma

- ❖ Radikalni: moška prevlada izhaja iz njihove sposobnosti kontrolirati žensko telo, npr. v razmerjih, skozi načrtovanje otrok,... tudi nasilje za domačimi stenami je bilo s strani države dolgo časa tolerirano.

→ **Kritika**: vse zaradi ženske seksualnosti in privlačnosti, tako naj bi bilo ves čas v zgodovini in patriarhat se v različnih družbah različno definira in pojavlja...

- ❖ **Marksistični**: pravi vir zatiranja izhaja iz logike akumulacije kapitala in profita. Zaradi znižanja cene, so morali delati več, tudi ženske in otroci... izkoriščanje.
- ❖ **Bele feministke in njihova kritika etničnosti/rase**: bele ženske z bolj varnim družinskim življenjem in možmi, ki so bolj plačani, se bodo bolj verjetno spopadle s problemom zaposlitve v smislu težavnosti izhoda iz polovičnega delovnega časa. ???
- ❖ **Post-moderni feminizem**: naj ne bi bilo več fiksnih struktur, ki bi oblikovale človekovo vedenje ali vrednote. Slavijo kulturne razlike in te feministke so skeptične o pravilnosti pogledov predhodnic.

→ **esencializem/bistvenost**: vera v naravno in nespremenljivo naravo stvari ali socialnih entitet

Od zasebne k javni obliki patriarhata

Walby: trdi, da so se zgodile pomembne spremembe iz privatne patriarhije v industrijsko - v privatnem patriarhatu je možki kot mož ali oče direktni tiran in okoriščenec podrejenosti žensk in čeprav so v zadnjih 150. letih dosegle že veliko pri vzpostavljanju enakosti še vedno doživljajo ovire. Za enako delo so plačane manj. Nekateri jih še vedno vidijo kot nosilke otrok. Seksualno so osvobodjene, toda še vedno v nevarnosti. Problem pa je tudi v tem, da je večini žensk še danes najbolj pomembno najti ustreznega partnerja, imeti otroke in živeti tradicionalno življenje. Še vedno se trudijo biti čim bolj privlačne, da pritegnejo moške in dobijo njihovo odobravanje. **Spremembe po walbyjevi**:

- Plače žensk so nižje od moških (čeprav za skoraj enako delo), navadno so zaposlene polovičen delovni čas. Izolirane so tudi v poklicih, kot so zdravstvo, socialno delo, gostinstvo, pisarniško delo in izobraževanje.
- Sicer imajo več možnosti, vendar so vseeno zadolžene skrbeti za otroke. Vidne so tudi manjše spremembe, kot je npr. večja kontrola nad svojim telesom, lahko se loči od moža, lahko je samohranilka,... ampak s tem tvega, da bo živela v revščini (če ji ne bo pomagala država blaginja in njena zakonodaja)
- Seksualno svobodna, ampak vseeno v vsakodnevni nevarnosti, saj je izpostavljena moškemu in javnemu nasilju, lahko postane tudi stigmatizirana (pornografija - izkoriščanje)
- Novi modeli, stare resnice (kako je danes z ločitvami, mediji, atraktivnost = ko se ženska uredi, se spet uredi zaradi moškega in je to spet njegova večja moč...)

Rasa in etničnost (sestav po narodnosti)

Raso pogosto povezujejo z etničnostjo. Diskriminacija rase je rasizem. Rasa = skupina ljudi z istimi koreninami in podobnimi značilnostmi zaradi njihovega verjetno istega izvora. Na splošno ima rasa dva pomena in sicer: znanstveno (za biologe in antropologe) pojmovanje in sociološko pojmovanje, ki jo raziskuje kot obliko heterofobije (strah pred drugačnostjo), njenih pojavnih oblik in obnašanj v skladu z njo.

Rasa: skupina ljudi, ki ima podobne lastnosti in jih povezuje skupno poreklo.

Biološki vidik rase

Kategoriziranje ras se je začelo v 16. stoletju, kar je postalo pomemben predmet proučevanja biologov in antropologov vse do 1950. Rasa je pojasnjevala določene lastnosti in temperament, strukture pripadnosti in usodo človeških družb (npr. rasizem in antisemitizem). Danes ostaja le še peščica tistih, ki proučujejo podvrste (človeške) in jim pripisujejo specifične karakteristike, izločitev od ostalih in izolacijo. **Tudi apartheid je bil oblika rasne diskriminacije – legalna diskriminacija, ki je obstajala v Afriki med 1948-94. Dobre službe, boljše stanovanja in volilno pravico so imeli le (bogati) belci. Z izvolitvijo Nelsona Mandele je bil ta režim odstranjen, čeprav se nekatere prakse nadaljujejo še danes.**

Potekale so tudi raziskave o inteligentnosti črne in bele rase. Ugotovili so, da je črna rasa podrejena in manjvredna glede na belo. Tako prepričanje so ljudje vzeli za samoumevno –

suženjstvo, ko si ti pridobijo svobodo, predsodki ostanejo. Če je npr. izbruhnila kakšna bolezen, so ga povezali z afriškim prebivalstvom. If this is science at all, it is a dangerous science!!! – saj delajo raziskave za ugotavljanje inteligentnosti (1960 – afriški Američani hoteli v Ameriko na delo – migranti) in drugih značilnosti črncev in belcev glede na genotip in ne na fenotip (zunanje značilnosti).

Razlika glede na biološke attribute. Od 50.000 genov v telesu jih je samo približno 10 povezanih z barvo!

Sociološka ideja rase

Sociologi se bolj opirajo na fenotip, čeprav vedo, da to bistveno v sociološkem smislu. Poznamo belo, rumeno, rdečo, črno raso. Takšna imena so se globoko usedla in imajo v različnih državah zelo različne pomeni, npr. črnci so lahko tudi Indijanci, vse kar ni belo; vključno z azijsko, japonsko in malezijsko pa označujemo za kitajsko raso. Zanimivo pri tem je, da se prav oni med sabo zelo dobro ločijo! Rasne oznake oz. etikete so tako sociološko in politično strukturirane. Določeni ljudje imajo določene predsodke glede barve in se zaradi zmotnih prepričanij vse odraža tudi pri dejanjih.

Race-relations situation: če je interakcija znotraj skupine povezana z konflikti, sovražnostjo, zatiranjem in diskriminacijo. Judje so bili za Nemce rasa, za Američane pa le etnična skupina.

Sestav po narodnosti oz. etničnost (*ethnicity*)

Razlikujemo med raso in etničnostjo. V primeru rase je družbena struktura osnovana glede na fizični izgled, medtem ko je družbena struktura etničnosti osnovana na manj očitnih razlikah, npr. kultura, jezik in religija.

Domneva, da je v današnjem post-modernem svetu identiteta posameznika bolj razdrobljena in da poznamo fenomen multiple družbene osebnosti in to je bolj običajno, kot je bilo včasih domnevano. Posamezniki si tako pripisujejo in se vživijo v več različnih identitet, kar ponazarja pojav situacijske identitete (*situational identity*: odvisno od situacije, v kateri je; od religije, etničnosti ali življenjskega stila). Obstajajo pa tudi omejitve – relativno lahko je spremeniti religijo in način oblačenja, težje pa fizični izgled.

Razred

Je ena od oblik stratifikacije (druge so še suženjstvo: hišni in poljski sužnji) in kaste: podedovan status in neprehodnost → *social closure*).

Sociologi se nagibajo na tri možne perspektive glede razreda: Marksistični in Neomarksistični, Weberjanski pogled ter praktične uporabe definicije razreda. Razsvetljenci so domnevali, da so razredne razlike naravne in dane od boga.

1. Marx je razdelil družbo na dva razreda: buržoazijo in proletariat (in Lumpenproletariat). "*Class in itself* (razred po sebi) *and class for itself* (razred za sebe – zavest!)". Razred temelji na odnosu ljudi do proizvodjalnih sredstev, distribucije in menjave. Proletariat je opredelil na tiste, ki nimajo ničesar svojega, zato lahko prodajajo samo svoje delo (*labour power*: zmožnost delati za določen čas, dobiš plačo glede na zmožnosti in sposobnosti). Buržoazija pa ima moč, ker je lastnica proizvodjalnih sredstev. Da si bil član razreda, si se ga moral zavedati. Kmetov ni tretiral kot razred, saj niso imeli razredne zavesti (*class consciousness*). Pogled je bil torej bolj strukturiran glede na ekonomske faktorje, razredi pa so bili razdeljeni večinoma glede na premoženje. Njegovo teorijo so močno kritizirali, saj se je vse bolj razvijal nov tip razreda – belih ovratnikov, tistih, ki so bili samozaposleni,... in ni več polarizirane razdelitve družbe na dva razreda, pa tudi ljudje imajo veliko več za izgubit kot le verige (proletariat). Neomarksisti so se ukvarjali s šestimi razredi.
2. Weber je menil, da je Marx preveč usmerjen na ekonomske faktorje in menil, da bi moral bolj upoštevati še socialne in politične aspekte in sam razvil tri »križane« poglede

- stratifikacije: (ekonomski) razred, statusne skupine (nanašanje na ugled) in politično moč (nanašanje na politično moč zavarovati lastne interese).
- *kulturni kapital*: kljub izobraževanju... se visoke družbe bogatijo, saj kot pravi Bourdieu, se kulturni kapital povečuje s tekmovanjem za bogastvo in moč

3. Najbolj pogost model razreda temelji na poklicni stratifikaciji: koliko nekdo zasluži, kako cenjen si in v kakšnih pogojih delaš.
- Danes je tudi možen polovičen delovni čas, domače delo, več služb hkrati, nezaposlenost...
- Tretjo skupino tako dobro opisuje Goldthorpeva shema: profesionalci (administratorji, menedžerji – visoki razred), posredniki/vmesni (prodajalci, delničarji, samozaposleni obrtniki, farmer/rejec – srednji in nižji srednji razred), kvalificirana delovna sila (tehnik, nadzorniki, ročni delavci – kvalificiran delavski razred), delno kvalificirani (+nekvalificirani – nekvalificirani delavski razred), nekvalificirani (kmetijski delavci – *underclass*).

Spol/rasa/razred relacija

Rasa, razred in etničnost so tri povezane relacije in najbolj je, če jih obravnavamo kot interaktivni model, a tudi tu se pojavljajo težave: včasih ena os prevladuje; ne moremo domnevati, da so vse enako poudarjene in pomembne; dve od njiju ali pa vse tri lahko ponekod delujejo tako skupaj, da jih je težko ločiti.

Povzetek: poleg *holy trinity* so pomembni še drugi aspekti organizacije in identifikacije, kot so: starost, nesposobnost, religija, nacionalnost, civilni status, zdravje in življenjski stil. Lahko delujejo simultano, vzporedno ali ločeno s *sveto trojico*, kar je odvisno od različne stopnje sile, prepričanja in entuziazma.

Danes se meja mej *sex* in *gender* briše (gejevske, biseksualne, transseksualne identitete), pojavlja se nova etničnost (*new ethnicity*).

Mešanost, kozmopolitanizem in in transnacionalizem pa postajajo vse bolj pomembni v debati o rasi in etničnosti, kar še ne pomeni, da na svetu ne obstajata rasizem in nacionalizem v čisti obliki.

6. poglavje: Ekonomska in družbena vloga transnacionalnih korporacij (TNCs)

Transnacionalne korporacije so močne in vplivne in pogosto obtožene diktiranja bogatim in močnim državam države, medtem ko nestabilne in revne ignorirajo. TNC imajo veliko avtonomije in delujejo v treh kontekstih – ko delujejo same, ko delujejo v kombinaciji z močnimi narodi in ko delujejo v kontekstu novo industrializiranih držav (NICs).

Pozitivne posledice so, da zagotavlja potrošnikom dobrine, sposobnosti in nove tehnologije, da države in korporacije združeno delujejo v raziskavah tehnologij z najmanjšimi možnimi stroški državljanov, zagotavljajo delo, višji standard zdravja in varnosti.

Negativne posledice pa so, da delujejo anonimno in brez odgovornosti, zmanjšujejo državno suverenost in, da imajo elite preveč moči in kontrole nad drugimi, izkoriščanje delavcev.

Vodilne svetovne TNC so vpletene v izkoriščanje nafte – Shell, Gulp in Agip. Približno ena tretjina 30 največjih je v motorni industriji. Tudi v informacijski – Microsoft. Glavna značilnost: deluje v eni ali več držav (podružnice, raziskovalni centri, prodajni centri...). Glavni razlog za decentralizacijo: novi trgi, konkurenčnost. Ne samo ameriške, tudi japonske TNC: Mitsubishi; *sogo shosha*: zagotavljanje finančnih (kredit, posojila, garancije) in informacijskih servisov (tehnološka podpora), odstranjevanje rizika (zavarovanje) in pomožne službe (prevajalci, prevoz, prodaja na debelo, administracija) – dfa lahko učinkovito delujejo mednarodno. Japonske bolj usmerjene v finance, trgovino, bančništvo in zavarovanje.

V 1990 se je začel boom na Kitajskem – vplivi zahoda, potrošništva...

Dicken: Pomembna je tudi moč ekonomije, ki vpliva na globalno ekonomijo, politiko in družbo. Tu se pojavlja ključno vprašanje, ali TNC vpliva na sistem nacionalne države, družbeno vlogo. TNC izvaja moč brez odgovornosti, zato morajo biti delavci v podjetju zaščiteni zaradi neodgovornosti in neodzivnosti na probleme, ki se pojavljajo. Večina svetovnega ekonomskega sistema je podvržen TNC, ki odločajo, kje so primerne lokacije za odpiranje trga.

- Kontrola ekonomske aktivnosti v dveh ali več državah
- Maksimizacija primerjalnih prednosti med državami, profit, plačan odnos, dobri tržni pogoji, politični in fiskalni režim
- Geografska fleksibilnost, izmenjava dobrin in operiranje med različnimi lokacijami
- Dobro delovati finančno, dobro povezovati njene dele
- Imeti signifikanten ekonomski in socialni efekt na globalni ravni
- Povezuje nacionalne ekonomije
- Včasih so tudi škodljive za domača podjetja, njihovi izdelki včasih niso kvalitetni, imajo nižje cene...

Niso globalni, ampak le mednarodni, saj se še vedno opirajo na domače ekonomije! Pomembno in uspešno je sodelovanje G7 in OECD!

TNC, NCS in ženska delovna sila

Vsaki državi je interesu obdržati TNC na svojem ozemlju, saj te zagotavljajo boljši standard in veliko število delovnih mest. Da se TNC ne bi selile v cenejše države, jih zadržijo z ugodnostmi, kot so prosto carinjenje (*tax-free*), poceni delovna sila,...

Velika večina te delavske sile je žensk, saj imajo spretnosti za npr. sestavljanje mikročipov, so bolj disciplinirane...

Zunanje predelovalne cone (*export-processing zones*): prosta trgovinska enklava, kjer tuje firme proizvajajo dobrine za izvoz. Zdaj se širijo po celem svetu, še posebej pomembne so na Japonskem, Kitajskem.

Kritika: moč brez odgovornosti! Zdaj so se povečale njihove pravice z zakoni, pravica uveljaviti patente, trgovske znamke in avtorske pravice, kjer domače vlade ne morejo zavrniti njihovih zahtev po lokalni delovni sili, da ne bi delala za TNC. Morale bi imeti več odgovornosti do okolja, ki se pogosto onesnažuje, do lokalne skupnosti in delovne sile. Še posebno znana sta primera njihove sleposti za okolje v Nigeriji 1996 in Indoneziji 1995 (*Shell*). in ljudje so sposobni boriti se proti tej socialni neodgovornosti.

Povzetek: 1970 je bilo okoli 7.000 TNCs, 1992 pa 37.000! Skupaj so imele 200.000 podružnic z ogromnim dohodkom (1992), ki je znašal 5.5 trilijona \$ (tretjina svetovnega BDP-ja). Obsegajo ¼ svetovne trgovine. Takšen vpliv ima velik učinek na globalno ekonomijo, politiko in družbo.

Debata o tem, ali so TNC nadomestile nacionalno državo v obeh pogledih, v politični neodvisnosti in obsegu globalne ekonomije. Na socialnem področju delajo tako škodo kot tudi dobro ali celo več dobrega kot slabega. Zagotavljajo zaposlenost, plačujejo davke, ki se lahko uporabijo v koristne socialne programe, prinašajo tehnologijo, pomagajo industrializirati kmetijska področja in prodajajo izdelke, ki so dostopni po cenah, ki si jih lahko ljudje privoščijo. Navkljub temu lepemu, je potrebno lokalne delavce in prebivalstvo zavarovati pred neodgovornostjo teh velikih korporacij.

7. poglavje: Neenakost v razvoju: žrtve

Globalizacija ima različen vpliv na razne regije v svetu, katere pa najbolj prizadene neenak razvoj, saj so zaradi tega določene socialne skupine močno prikrajšane (neenak dohodek in priložnosti/možnosti). Revščina se pogosto tudi jemlje kot neizogibne (*The poor will always be with us!*) in zaznamuje ljudi tako, da se jim pripiše določene karakteristike (lenoba, biološka podrejenost), za katere revni pogosto obtožujejo tudi sami sebe, da so si sami krivi za tak položaj. Sociologe zanima, zakaj pride do takšnega pojava. Zakaj nekdo zmaga in nekdo zgubi?

1) TEORIJE NEENAKEGA RAZVOJA

- **SISTEMSKA TEORIJA** – Wallerstein

Kapitalizem (in ne nacionalna država) je ustvaril nov svetovni red, kajti od vsega začetka je kapital presegal državne meje in se »širil« za dobičkom. Svetovni sistem je bil stabiliziran v strukturirano vrsto odnosov med državami treh tipov:

- dominantno jedro (najbolj razvite države – VB, ZDA in Nemčija; tehnično dovršene in bogate)
- semi-periferija (manj razvite – bivša SZ in YU)
- periferija (pomanjkanje avtonomije, odvisnost – države v Afriki)

Premikanje iz enega obroča v drugega je seveda zelo oteženo, ni pa seveda nemogoče, kar prikazuje primer Japonske (1870-periferija, 1980-jedro). Vendar pa so ti premiki precej problematični, kajti ko imajo močnejše države v rokah šibkejše, jih z lahkoto nadzirajo in jim onemogočajo prehod (monopol nad tehnologijo in trgi).

Kapitalizem je ustvaril močno integrirano svetovno ekonomijo, ki dominira z logiko profita in trga. Hkrati pa je ustvaril tudi izključeno, marginalno – še komaj rentabilno, razlaščno ter revno populacijo. Ta rezultat je posledica kompleksne delitve dela, ki bazira na dveh procesih:

- Progresivno vezanje več in več držav na globalni trg (kot kupce in prodajalce)
- Tendenca kapitala, da maksimizira ekonomsko prednost določene države, s tem da razvija oblike delovnega procesa in razrednih povezav

To teorijo vodi logika akumuliranja in deluje z namenom, da zaščiti in razširi kapitalistično kulturo kadarkoli in zaščiti glavne akterje. Na ekonomskem področju vzpostavlja enoten sistem, na političnem pluralističen, na socialnem pa povzroča ekstremno revščino in srečo/razcvet.

KRITIKA WALLERSTEINOVE TEORIJE – Bergsen

- o Pomanjkanje interesa za politične dimenzije moči in privilegijev
- o Vloga politične moči je bistvena za razlaganje razvoja in nastanka kapitalizma

PREDNOSTI SISTEMSKA TEORIJE:

- o Svet obravnava celovito in zgodovinsko gledano,
- o pravi, da so neenakosti in različnosti v osrčju svetovnega sistema,
- o a še vedno predpostavlja, da se je mogoče (čeprav zelo težko) pomakniti navzgor in navzdol v hierarhični lestvici uspešnosti držav

- **NOVA MEDNARODNA DELITEV DELA**

Proučevali so jo nemški znanstveniki in jo postavili nasproti sistemski teoriji: reagirali so predvsem na vzpon:

- industrializacije v Aziji
- in na delno deindustrializacijo starih jeder kapitalističnih produkcij.

Opozarjajo, da s tem, ko TNC prenašajo svojo proizvodnjo v razvijajoče se države z nizko plačano delovno silo, tem državam pravzaprav ne prinašajo nič dobrega. Ta *export* kapitala prav nasprotno pomeni še oslabitev domačega gospodarstva, saj ljudje izgubljajo svojo zaposlitev. Tako kot edini zmagovalci ostanejo TNCs.

➤ KRITIKA

Teorija podcenjuje kapaciteto nekaterih držav v razvoju, ki uporabljajo politično moč z namenom, da ustvarijo pogoje za uspešno tranzicijo (do vsaj semi-perifernege statusa v svetovnih merilih). Malezija in Singapur se bojita prihoda nevarnosti, da bi bila ujeta v poceni delo, slabo tehnologijo in industrijo. Tako se je Malezija odločila postati *cybercity*!

2. GLOBALIZACIJA IN REVŠČINA

S procesom globalizacije se v veliki meri poglubi **fenomen marginalnosti** – revščina, nezaposlenost, socialna izključenost, izolacija, nasilje,... več kot bilijon ljudi po svetu živi v sramotni, ponižujoči revščini (največ ženske, otroci, črnci, nezaposleni, invalidni in starejši) – strah vzbujajoče dejstvo globalne socialne neenakosti! Večina žrtev nasilja in kriminala so revni ljudje. Revščina je pomanjkanje dohodka, podhranjenost, lakota, bolezni, slaba izobrazba, večja smrtnost, brezdomstvo, nevarna okolica, diskriminacija,... pomanjkanje participacije v političnih zadevah, slabo socialno stanje – fragmentacija in marginalizacija.

Sociologi ločijo med dvema konceptoma revščine:

- o ABSOLUTNA REVŠČINA – ljudje živijo pod osnovno mejo preživetja (nimaš osnovnih dobrin)
- o RELATIVNA REVŠČINA – primerjave med življenjskim standardom revnih in standardom članov družbe, ki ne trpijo za revščino

Avtor še opozarja, da je bila revščina v času hladne vojne rezervirana za t.i. tretji svet, danes pa se že seli v države drugega sveta.

3. DELAVCI V DE-INDUSTRIALIZIRANIH DRŽAVAH

Peet: Med letom 1974-83 je izginilo približno 8 milijonov sorazmerno visoko plačanih proizvodnih služb. Največja izguba je bila pri tem v Evropi (Britanija, Belgija). Vendar pa je bil v J Evropi, Latinski Ameriki in JV Aziji že viden nastanek novih zaposlitev pridelovalne industrije. Izgubljena delovna mesta v naprednejših in bogatejših državah pa so tudi nadoknadili z novimi.

Upadanje regionalne oz. mestne proizvodnje je povzročilo upadanje lokalnih davčnih osnov in dohodkov. Vse to pa se je odražalo tudi v padcu življenjskega standarda, nezaposlenosti, nagnjenosti k samomoru, umoru, nasilju,...

Kakorkoli že, deindustrializacija v določenih regijah je predvsem povezana z rastjo novih industrij v drugih regijah. Ekonomska globalizacija je tako vzrok in posledica teh sprememb in odgovorna za spremljajoče pojave, kot so družbene izolacije, naraščanje ekonomske negotovosti in fragmentacija družb ter delovne sile. Vendar pa je globalizacija le eden od faktorjev teh sprememb – dolgega procesa razdiralne ekonomske spremembe.

Problem delavcev je enostavno ta, da zaradi selitve proizvodnje iz matičnih držav v države z nižjo plačano delovno silo, za delavce pomeni izgubo delovnega mesta in s tem izgubo dohodka. Seveda se to lahko dogaja tudi znotraj lastne države (ZDA »sunbelt«)

Primeri:

- 1920: tekmovalnost in rivalstvo tekstilnih industrij (Amerika, Evropa, Japonska, Indija, Egipt)
- 1980: 2/3 delavne sile v naprednih državah zapusti proizvodnjo; težnja k *fleksibilni specializaciji*

4. KMETJE IN DELAVCI BREZ ZEMLJE

V 19. stoletju so Marx in drugi namigovali na neizogibno upadanje in izginotje poljedelstva, predvsem zaradi modernizacije in industrializacije, a se to ni zgodilo v takšnem obsegu, kot so predvidevali.

Čeprav veliko število ljudi še živi na ne-urbanih območjih, pa so vendarle razlike tudi znotraj ruralne strukture prebivalstva.

Kmečka razredna struktura:

- o GOSPODARJI – Najemniško zemljo obdelujejo najemniki
- o BOGATI POLJEDELCI – Živijo od lastne proizvodnje, najamejo delavce
- o SREDNJE BOGATI POLJEDELCI – Živijo od lastne proizvodnje, delajo sami
- o REVNI POLJEDELCI – Posedujejo malo zemlje, so delovna sila

- o BREZ ZEMLJIŠČA – Ne posedujejo zemlje, so delovna sila

4.1 PRELOM RURALNEGA SVETA

➤ VZROK

- Industrializacija
- Urbanizacija
- Komercializacija (uvajanje trgovinskih načel), ki so povzročili neenakost v razvoju)

Vedno manj je kmetov, ki v celoti pridelujejo za preživetje ali za lokalni trg, kajti večina zdaj cilja na globalni trg. Na vrhu so ogromne »agrikulturne transnacionalke« (gnojila, pesticidi, konzerve sadja). Takšna podjetja so namreč zakupila ogromna količina ozemlja v različnih državah in postavile »poljske tovarne« - agribiznis!

Naslednji razlog za integracijo ruralnega sveta v svetovni trg je **ZELENA REVOLUCIJA** (*green revolution*):

- Gre za mešanje visoko rodnih različic žita, riža in koruze
- Vlada jo je videla kot rešiteljico, ki bi odpravila lakoto

Kritika: Le bogati kmeti si lahko privoščijo velike površine ozemlja, pesticide in gnojila, da je zadeva produktivna!

Neusmiljen pritisk na kmete je povzročil pomanjkanje ali delavce brez zemlje in tako so šli na cesto delat, imeli nizke plače... z njimi so pogosto ravnali na nižji stopnji kot s sužnji... žalostno ☹

5. BEGUNCI IN RAZSELJENI LJUDJE

20. stoletje bi lahko bilo označeno kot stoletje begunstva. Izraz **begunec** se nanaša na osebo, ki je bila prisiljena zapustiti dom zaradi naravnih katastrof, vojne ali pa so žrtve verskega/etničnega preganjanja. Vzroki so torej dogodki, za katere niso odgovorni oz. nanje nimajo vpliva.

≈ **Zakonita definicija begunca** se je pojavila kot posledica na resolucije ZN leta 1950 in je bila priznana leta 1951 na Ženevski konvenciji.

Namen je bil ustvariti zaščito ljudem, ki so zunaj meja svoje rodne države, zaradi strahu pred preganjanjem bodisi zaradi vere, rase, nacionalnosti ali politične opredeljenosti.

5.1 BEGUNCI V ČASU 1914-89

Globalna stopnja begunskih tokov v 20. stoletju:

- 9.5 milijonov beguncev v 1. svetovni vojni
- Nacistične grožnje Judom in Romom povzroči drugi tok begunstva
- 11 milijonov beguncev v 2. svetovni vojni
- Formiranju držav pogosto sledi visoko število beguncev:
  - neodvisnost Indije (1947); posledično nastanek Pakistana,
  - formiranje Izraela; posledica: Palestinski begunci (Gaza)
- Beg beguncev iz komunističnega režima med Hladno vojno (zahodni Nemci, Čehi, Madžari, Rusi in Kubanci bežijo na Zahod)

5.2 BEGUNCI PO HLADNI VOJNI

V času 1970-80 je število beguncev ostro naraslo:

- iz 10 (1970) na 17 (1991) milijonov
- 27 milijonov (1995)

3 premiki/stopnje begunstva:

- s padcem Berlinskega zidu se pojavi nov val beguncev (nezaželjeni migranti) – konec **hladne vojne** so **politični begunci**, danes so ekonomski
- veliko število vrniteljev je bilo v Afriki in Aziji, predvsem revnejši predeli so bili temu bolj izpostavljeni (ko se vrnejo, se ne morejo asimilirati čisto brez problemov zaradi nevarnih razmer v državi)

- III. padec Sovjetske Zveze je povzročil pojav *balkanizacije* preko celotnega bivšega vzhodnega bloka, še posebno v bivši Jugoslaviji (državljska vojna (Kosovo, Bosna, Hrvaška) – ½ milijona beguncev imigrira v Makedonijo in Albanijo, ko je posredoval NATO)

5.3 NOTRANJE RAZSELJENE OSEBE

Kljub nadaljnjim tokovom beguncev so stabilne države omejile vstop v svoje ozemlje. Kot posledica se torej pojavi notranja selitev ljudi. Do leta 1990 je bilo 20-22 milijonov notranje razseljenih oseb. Te so bile premeščeni bodisi zaradi etničnega čiščenja, državljske vojne, političnega konflikta, naravne katastrofe ali okoljskih sprememb. (Sudan, Afganistan, Angola, Alžirija, Kitajska, Indija).

Notranje razseljene osebe so še vedno v svoji lastni državi (ne prestopijo meja), a v drugem kraju.

6. MESTNA REVŠČINA

Registrirana revščina:

1940 – 185 milijonov

1975 – 770 milijonov

Takšen porast se pojavi predvsem zaradi priseljevanja iz podeželja v mesto.

Ljudje, ki se priselijo, imajo različne značilnosti in aktivnosti: verski asketi, norci, fizično onespobljani, žeparji, tatovi, prostitutke, nezaposleni, prosjači, iskalci službe, vajenci...

Dvojni sistem (Gugler – *dual system*): Mnogi migranti po novem prihajajo v mestne predele, vendar se tam še vedno čutijo močno povezane s podeželjem, bodisi iz emocionalnih ali praktičnih razlogov. Vendar pa so njihove vezi s podeželjem prekinjene, saj se znajdejo sami v tujem mestu. Večina jih pristane v revnejših predelih mesta - *slumih*, katerih značilnosti so neprimerna prebivališča, slabe ceste, ni pitne vode, elektrike,... Ljudje, ki živijo v teh predelih, so poimenovani *razred pod proletariatom* (neomarksisti – sub-proletariat, dispossessed people – Marx, Fanon: Lumpenproletariat kot horda podgan).

Pojavile so se 4 oblike družbenih dejanj (v slumih):

- I. Konzervativna zvestoba podeželskim vrednotam
- II. Politično poenotenje s člani ljudske stranke
- III. Pades v kriminalna dejanja kot način življenja
- IV. Vneti reformerji, ki se bojujejo za samonapredek in želijo izboljšati življenje v slumih

Njihov položaj lahko napreduje v močnih državljskih družbah, ki imajo razvito razumno stopnjo politične demokracije. Ta skupina je po drugi strani zaradi njihove volilne pravice izredno zanimiva za politike, saj si oni lahko že z majhnim vložkom zagotovijo njihov glas.

V civilnih družbah s šibko demokracijo pa so reveži zelo ranljivi (Kitajska – dualni sistem je še vedno zelo živ! → reakcije oblasti:

- porušili so barakarska predmestja
- izgnali migrante
- prepovedali migrantom delo v 23. sektorjih
- vrnili migrante na svoje domove
- 3 x NE (služba, osebna izkaznica, nastanitev)
- interne kontrole delavcev

Povzetek: veliko poskusov pojasniti, zakaj narašča neenakomeren razvoj oz globalna neenakost. Sistemska teorija, teorija nove mednarodne delitve dela in tisti, ki pišejo o posledicah socialne marginalizacije na proces ekonomske globalizacije → vse so dale koristne napotke. Tu se pojavi tudi Plato:

Ohodek bogatih ne bi smel presegati dohodka revnih za več kot 5-krat, ker bi drugače to povzročilo ekonomsko neučinkovitost gospodarstva in dalo možnost državljski vojni.

8. poglavje: Neuspeh globalne kontrole

Nacionalne države same ne morejo vedno nadzorovati nemirov v državi (Ruanda, Kosovo), včasih so bilateralni dogovori nezadostni. Razvoj regionalnih zvez, vojaških koalicij (NATO) in sistem Združenih Narodov niso vedno uspešni na globalni ravni. S sociološkega vidika največji neuspeh globalnega nadzora predstavlja:

- I. **Kriminal**
- II. **Droge**
- III. **Nezmožnost uravnavati ekstremne primere družbene deprivacije (lakota)**

I. KRIMINAL

Kot posledica ekonomske globalizacije prihaja do večje odprtosti meja, kar predvsem pomeni tudi priložnost za kriminal preko meja. Mednarodni kriminal obsega:

- trgovanje z ljudmi (tihotapljenje imigrantov)
- trgovanje s prepovedanimi substancami, pridelki
- piratstvo (računalniške prevare)
- kršenje patentov
- ponarejevanje obrazcev
- ilegalni posli z cigareti, ukradenimi avtomobili

DROGE SO NAJVEČJI POSEL, a naštetih primeri začenjajo prehitevati... Trg heroina se je v obdobju 1970-1990 povečal za 20-krat, kokaina pa 50-krat.

V državah v razvoju je 60% smrtnost lačnih otrok do 4. let, medtem ko imajo nekateri ogromno denarja zaradi prevar, nelegalne dejavnosti...

PREGLED KRIMINALA

Statistično težko interpretiramo podatke, ki se nanašajo na kriminal, ker:

- obstajajo razlike med dejanskim in zabeleženim kriminalom
- izjave žrtev kažejo večjo pogostost pojava kriminalnih dejanj kot policijske raziskave
- težko je definirati, kaj kriminal dejansko je (protislovne definicije med državami)

»LASTNINSKI KRIMINAL« (property crime) IN NASILJE

➤ VZROK:

Širjenje neenakosti, porast porabniške kulture in pomanjkanje moralnih vrednot so vzroki za višjo stopnjo kriminala. Lastninski kriminal je 4-krat večji v razvitih kot v državah v razvoju in globalizacija ni nujno vzrok tega (razlika med krajo avtomobilov v Franciji in Nemčiji).

Primer VB in ZDA: v času Reagana in Thatcherjeve so se ekonomske tržne sile odprle, a zgodilo se je to, da so se neenakosti v dohodku skokovito povečale, ni bilo več duha skupnosti, zmanjšanje moralne obveznosti... modri ovratniki so bili zdesetkani, masivno izgubljanje služb v premogovnikih, tovarnah jekla; namesto tega pa je začela k njim uvažati Japonska; obup, nasilje, strah, alkoholizem, zloraba drog (lokalnega prebivalstva)...

MESTNE MORE IN RASNA DELITEV

Nasilje se v navadi pojavlja predvsem med revnimi prebivalci. Masivna delitev glede socialne neenakosti pa ustvarja strah med tistimi, ki imajo denar, lastnino in zaposlitev in tistimi, ki teh dobrin nimajo. In ko se tem družbenim razlikam primeša še rasa, je *koktejl* še bolj eksploziven (Južna Afrika in post-Apartheid – trg orožja in *gun culture* – bogati se bojijo ponoči okoli hodit, stražarji, nasilje, psi... podobno je v Braziliji, kjer so ustvarili *Alphaville* (varno mesto), ki naj bi ustvaril razmere za raj na Zemlji)

Socialna kontrola: kjer bogati in vplivni kontrolirajo in vodijo celotno populacijo. V današnji družbi je nujno potrebna, saj je zaradi industrializacije in urbanizacije prišlo do zloma avtoritete skupnosti (ni več točnosti delavcev, samodiscipline, varčnosti). Sistem socialne blaginje, zapori, otroški domovi in masivno izobraževanje, je voden in nadzorovan s strani bogatih in vplivnih. Revni (in ne bogati) so tako žrtve nasilja in kriminala.

Po letu 1970 so se s tem začeli ukvarjati sociologi:

- Cohen: socialna kontrola = moralna panika (nosilci socialne kontrole – sodišča, policija – stopijo v akcijo proti uživalcem drog in mladinskim gangsterskim organizacijam; njihove akcije podpihujejo etikete iz medijev, kar jih naredi za izvor vsega hudega)
- Foucault: nadzor in disciplina...?

V bogatih družbah je veliko večji nadzor omogočila tehnologija.

KRIMINAL BELIH OVRATNIKOV

Je kriminal, ki ga zagrešijo najbolj spoštovani člani družbe. Najpogosteje gre za goljufijo. Kot primer lahko navedemo EU, kjer ni splošne avtoritete, meje med državami so odprte, obstaja transport in računalniške mreže in povezave, kar vse omogoča globalizacija.

Primeri:

- Tihotapljenje cigaret – Nemčija (Iz ZDA tihotapijo v Rotterdam, Hamburg, Švico). Te nato kupujejo ilegalna in legalna podjetja iz Evrope. Prekupčevalci so pogosto znani, a nedotakljivi, ker denar hranijo *offshore*.
- Tihotapljenje CFC iz Kitajske in Rusije v ZDA in Evropo.

ORGANIZIRAN (korporacijski) KRIMINAL

Spuščanje smrtonosnih plinov (Union Carbide-1984) v tovarni v Indiji, več kot 200.000 lokalnih prebivalcev je bilo izpostavljenih tem plinom, posledice strašne. Matično podjetje v ZDA zavrnilo krivdo in jo naprtilo indijski podružnici.

Banke – pranje denarja. Banke v Panami in na Bahamih se trudijo odpraviti posledice trgovine s kokainom med latinsko Ameriko in ZDA.

II. DROGE: PONUDBA IN POVPRŠEVANJE

Baroni drog, tihotapci in dilerji prejmejo dobiček od drog. Proizvodnja drog v revnejših državah je pogojena z velikim povpraševanjem v bogatejših državah (ZDA, Evropa).

Bolivija je bila ena najmočnejših pridelovalcev surove koke, ki jo je med letoma 1989-91 še potrojila.

Hargreaves: koka je najmanj zahtevna pa še spleča se... ☺

V Rusiji, Somaliji, Jamajki, Afganistanu, Kolumbiji in Indoneziji ni razlik med legalnim in ilegalnim, saj trgovina z drogami služi za podkupovanje politike. Politika, posel in kriminal so močno prepleteni. Države kot so

Preganjanje v Kolumbiji (1980) in Italiji ni uspelo!

III. LAKOTA

Veliko držav, predvsem v Afriki, so močno marginalizirane oz. postavljene na rob.

Bush pravi, da lakota povzroči 13-18 milijonov smrti na leto in 35000 smrti na dan. V državah v razvoju je 60% smrtnost otrok po 4. leti zaradi lakote. V Afriki so najbolj ranljivi kmetje in pastirji, revni, ženske in starejši.

NEGOTOVOST HRANE

V globalnih merilih obstaja presežek hrane (potoki vina, gore masla, banke mesa). Vendar ne moremo pošiljati pomoči prikrajšanim državam kar tako, saj bi tako poškodovali avtonomno ekonomijo (npr. izvoz žita v Nigerijo,). Mnogo je kmetov, ki se borijo za obstanek, saj ne morejo proizvajati pridelkov po globalnih konkurenčnih merilih, se braniti pred nizkimi cenami, ter ohranjati družine pri življenju. Rešitev za ta problem bi lahko bile *samozadostne družbe*, odrezane od preostanka sveta.

Primeri:

- Predsednik Tanzanije je naredil velik korak k osvoboditvi svoje države od odvisnosti s poudarjanjem skromnosti, navsezadnje pa je Tanzanija še vedno ena revnejših držav s podrejeno vlogo v globalnem pomenu.
- Kambodža: poskus ustanovitve samozadostnosti glede hrane, nasprotnike te ideje so pobijali, rezultat – lakota in bolezni (*non-productive people*).

OSNOVNI VZROKI LAKOTE:

- Naravne katastrofe – nevihte, orkani, vročina, poplave, izbruhi vulkanov; ki uničijo že tako negotov in odvisen kmetijski sistem
- Pomanjkanje upravičenosti do dostopa do hrane (teorija naslovljenosti/upravičenosti – Sen, Dreze: tisto kar lahko jemo, je odvisno od tega, koliko lahko pridelamo. Samo dejstvo, da hrana obstaja in je na voljo, še ne pomeni da smo upravičeni do nje, da jo lahko konzumiramo. Upravičenost je odvisna od različne kupne moči. Ta teorija pa postane bolj kompleksna v revnih državah, npr. v Afriki in v Indiji. Tu delujejo drugi elementi (ali naj stradamo, če želimo omogočiti preživetje vsaj enega otroka? Kdo je bolj upravičen?)
- Politični spodrsjlaji
Gre za vprašanje po 1980 (Keen in Bush), ali ni lakota v interesu nekaterih političnih strank? F*** ☹ :
  - trgovci morajo prodajati živino... po zbitih cenah
  - dobavitelji žita iz drugih virov
  - politiki, ki si želijo moči se nagibajo k temu, da so flegmatični okoli lakote na določenem območju in naredijo zelo malo

Keen celo pravi, da je bila lakota v Sudanu namerna! Islamski Sudanci so jo izrabljali kot orožje proti Kristjanom in leta 1998, ko se je lakota spet začela pojavljati, je Sudan postal razdeljen glede na vero (krščanski sever, islamski jug...vsak svojo pomoč...politika).

Povzetek: **kriminal** posredno povzroča tudi globalizacija: narašča z blaginjo; ko se morajo kmetje preseliti v revne predele mest in se znajti s svojo pametjo; razseljenost; družbena neenakost, ki jo sprejemajo kot nekaj samoumevnega (se sprijaznijo) in pogled nanjo z vidika bogatih (relativno prikrajšani).

Vprašanje, ali so neo-liberalne ekonomske politike stopnjevale kriminalno aktivnost (trgovina z drogo – zakon povpraševanja in ponudbe, kjer je diler le posrednik).

Kar se tiče **lakote** na globalnem nivoju: trenutno ni učinkovitih načinov preusmerjanja presežkov hrane na revna področja sveta. Pomoč se je pogosto pokazala kot neučinkovita in celo škodljiva (za domača gospodarstva). Ponekod je lakota tako daleč, da se na pomoč niti ne more odzivati (Sudan), politika in lakota pa gresta z roko v roki v Ruandi, na Kosovu in v Bosni.

Potrebno je medsebojno sodelovanje državnih **politik** in delovanje na vseh področjih problemov, saj se tega ne da rešiti samo z bilateralnimi sporazumi. Končno pa so tudi humanitarne akcije pokazale omejitve prostovoljne in dobrodelne pomoči.

9. poglavje: Asia Pacific: od čudeža do privida

- **Japonska + tigri:** Južna Koreja, Tajvan, Hong Kong, Singapur (industrializacija po 1950)
- **zmaji:** Malezija, Tajska, Indonezija, Filipini (industrializacija v zgodnjih 70.)
- Vietnam, Kambodža, Kitajska (industrializacija v poznih 70.)

Indija:

- Ekonomija z velikim delom industrije
- Ekonomska rast se je začela po 1991
- Izstopala je po svoji demokratičnosti (odprta za tuja vlaganja)
- Kmalu bo lahko imela velik vpliv na svetovno gospodarstvo

Ekonomske dosežki Vhodne Azije

- Hitra industrializacija – nekateri pravijo, da bo 21. stoletje »pacifiško stoletje«
- Njihove kulture in politične ideje bodo oblikovale našo prihodnost

- Pred 1970 je $\frac{3}{4}$ svetovnih izdelkov prišlo iz nezahodnih držav, večinoma iz Kitajske in Indije
- Do 1914 je že vse delovalo strojno; vendar vseeno ni bilo večjih »propadov« ročne izdelave

Japonska in tigri

- 1946-1976 (povojno obdobje): Japonska ekonomija se je povečala 55-krat
- Sredi 1970: 10% svetovne ekonomije
- Po vojni so si opomogli z lahko delovno-intenzivno industrijo
- Do 1960 je že napredovala v težko industrijo (ladjedelstvo, jeklo, kemikalije...), masovna proizvodnja elektronike in avtomobilov
- 1980: tehnološke izboljšave: računalniki, umsko-intenzivne panoge – napadanje rivalov
- 1965-1990: izvoz ročnih del se je povečal za 4%
- Sudan in Zair, ki sta bili 1962 eni najrevnejših držav, sta bili 1990. rangirani malo pred Južno Korejo in Tajvanom!
- Zvišali so se indikatorji blaginje
- Med 1963 in sredo 1980 sta Južna Koreja in Tajvan povečali proizvodnjo težke industrije – kemija in plastika
- 1990 – Samsung (največji konglomerat v Južni Koreji: 3. največji proizvajalec na svetu!)

Kitajska in zmaji

- po 1970 se je tudi povečala industrializacija
- Delež delavcev je naraščal
- Malezija, Tajska in Indonezija imajo različne minerale in kmetijske vire
- Delež prebivalcev, ki živijo v revščini, je padel
- Po revoluciji 1949 in v času Mao Zedonga, je bila na Kitajskem doba socializem, centralno planiranje, kolektivistično/skupno lastništvo, zaprta ekonomija
- 1976 (smrt Mao Zedonga): reforme, ki so spodbujale rast tako, da so dovoljevale tržne sile, konkurenco in privatna podjetja, da uspejo v določenih ekonomskih sektorjih in regijah. Vlada je ustanovila tri specialne odprte ekonomske cone, ki spoštujejo mednarodno trgovino: Južna Kitajska, Fujian in Hainan
- Kitajska ima novo vlogo v svetovni ekonomiji kot svetovna izvozna sila
- Nekateri opazovalci pravijo, da bo Kitajska čez 15-20 let prehitela ZDA (*eksponentna rast*)

Vzroki vzhodno-azijskega ekonomskega uspeha

- konstrukcija azijske variante kapitalizma
- politični razlogi za vztrajen/vnet ekonomski razvoj
- voljnost za oblikovanje tržnih sil in uporabo uvožene tehnologije
- Japonsko vodstvo v tehnologiji (povezave)
- blago mednarodno okolje
- socialni in kulturni faktorji
- naravni viri v nekaterih državah *zmajih*
- ekonomska vloga Kitajske diaspore

Karakteristike držav v razvoju

- Johnson: vladni sistem na Japonskem od sredine 20-ih let; kasneje je tekmovala z ekonomijo drugih Vzhodnih držav kot **država v razvoju** (azijska varianta kapitalizma, ki združuje finančni sektor, javno politiko in velikimi društvi, vse za nacionalni napredek)
- V ospredju so bila prizadevanja za dolgoročno nacionalno varnost
- Nagla industrializacija je bila edina možna rešitev za zagotovo nacionalno varnost

- *Birokracija* (ravnanje po zakonu, brez pristranskosti...papirna vojna, počasnost) je bila ločena od demokracije in drugih političnih interesov
- Sodelovanje in soglasja so spodbujala privatni sektor, javni sektor in druge domače interese
- Glavni cilj je bil zgraditi tehnično sposobno ekonomijo, ki se bo širila

Poreklo/izvir/začetek držav v razvoju

Za Japonsko in tigre je bila nagla industrializacija pod državno taktirko nacionalni odziv na stanje sveta po 2. svetovni vojni. Ključni trenutki v regiji so bili:

- Japonsko je po porazu 1945 okupirala VB. Poleg kriz, ki so jo oblegale do sredine 50. let, se je Japonska borila z masovnimi delavskimi nemiri
- Komunistična invazija Južne Koreje 1950, čemur so sledila leta vojaškega vmešavanja ZDA v državne zadeve
- Komunisti so leta 1949 zmagali na Kitajskem
- Hong Kong je izgubil vlogo prevajalca za zahodne posle s Kitajsko in se moral preusmeriti v izvoz
- Razredni in ideološki nemiri med močnimi komunisti in zvezami in interesi kapitalistov v Singapurju med leti 1959 in 1965

Prisotnost ZDA in strah pred komunisti je onemogočil možnost za socialistične korenine v industrializaciji. Okoliščine nacionalnih sil, poudarek na domoljubju in začasno oslABLJENA narava civilne družbe, vključno delavskih gibanj, je tlakovala pot za avtoritarno/samovoljno vlado.

Nacionalna politika za pospeševanje rasti

Ekonomske strategije:

- Izkoriščanje njihovega najbogatejšega vira – poceni delovne sile
- Poudarek na izvozu
- Visoke investicije so bile spodbujene (domači prihranki in tuja posojila)
- Pridobitev tehnoloških kapacitet; poskusi dvigniti izobraževalne, znanstvene in infrastrukturne standarde; omogočanje domačim firmam, da se prilagodijo tujim tehnologijam
- Velike različne firme so dobile levji delež naravnih virov
- Viri kot kapital, tuja izmenjava in vladne izmenjave so bile razpoložljive napredni tehnologiji, vodilnim podjetjem in izvoznikom

→ Strategija *govern the market*: namerno neupoštevanje tržnih signalov in napačne cene.

- Prednost, ki so jo dajali tržnim silam in poteze proti liberalizaciji, je bila narejena od tigrov v 60. letih, razlaga uspeh Vzhodne Azije
- Brez pomembnih birokratskih sposobnosti in discipline, visoka stopnja vmešavanja v tržne signale in bližnje kontrole nad posli, je lahko katastrofalna
- Upravljanje trga je lahko uspešna strategija samo nekaj časa

Leteče gosi in tandemski (eden za drugim) razvoj v regiji

Tandemski razvoj (Ozawa): temelji na geografskem sosedstvu držav v regiji, z Japonsko na čelu. Po 1950 je tak razvoj omogočil Japonski, tigrom in zmajem, da so se premaknili na globljo raven industrializacije istočasno.

Sredstva rasti so bila petkratna:

- Od 1950 je bila Japonska pripravljena razširiti investicije in tehnologijo na ekonomijo tigrov z investiranjem v druge stroke
- Sredi 70. so tigri začeli ponavljati enak proces in premikati nekatere delovno-intenzivne industrije
- Japonska in nato tigri so prepustili višje aktivnosti in nazadujočo ekonomijo zmajev in prilagodili njihovo industrijo

- Uspeh tandemskega razvoja je zahteval obvezo, da države, ki sledijo, delujejo na zunanjo izvozno strategijo
- Čeprav so zalagali s poceni delovno silo, so države, ki so sledile, imele dostop do kapitala, tehnologijo, dostop do trga in priložnosti

Fenomen snežne kepe: novi trgi so bili ustvarjeni, ko je vsaka država, ki je sledila, postala vir svetovnega povpraševanja

Ugodne mednarodne okoliščine

Povojna obdobja so ponudila ugodno klimo za rast:

- Svetovni trg, ki se je širil, je poskrbel za dolg boom sredi 70. let; naraščajoča svetovna trgovina
- Doba pojemajočega uvoznega protekcionizma
- Želja ZDA, da je spodbujala prenos tehnologije pod licenco Japonske in tigrov, kljub relativni zaprtosti lastnega trga
- Nizka cena goriva do 1974

Razširitev hladne vojne na Pacifik je prinesla prednosti za Japonsko, Južno Korejo in Tajvan. ZDA je prevzela velik del bremena. VB je naredila enako za Hong Kong. V 50. letih 5/6 izvoza Južne Koreje je bila pomoč VB. Med 52. in 53. letom, je VB poslala vojsko na Japonsko, poskrbela je za 37% Japonskega tujega zaslужka. Vojska VB je med vojno v Vietnamu poskrbela za veliko povpraševanje po industrijskem izvozu iz Tajvana in Južne Koreje...

Zmaji so imeli težje razmere. Severno-ameriške in Evropske ekonomije so zato povečale netarifne trgovinske ovire (zmanjšale tarifne) za Azijske izvozne proizvodne izdelke. ... Globalizacija je je povečala svetovno tekmovanje...

KR NEKI ☺

Religija, družba in kulturna tradicija

Japonska in tigri so izhajali iz pomembnih prednosti v zgodovini in kulturni tradiciji. Prebivalci Japonske, Južne Koreje, Tajvana in Hong Konga večinoma pripadajo eni etnični skupini in so zvesti eni ali dvema religijama. Japonska in Južna Koreja sta uživali nacionalno avtonomijo. Kolonializem je poglobil njihov etnični in religiozni pluralizem (imajo tudi Katolike, Hindu manjšine...). Konfucianizem je pomembno vplival na gospodarske uspehe držav v jugovzhodni Aziji.

Viri »obdaritve«

Požari v Indoneziji konec 97. so uničili gozdove. Tajska kljub naraščajoči industriji polovico kmetijskih izdelkov izvažala. Malezija je znana po gumi in rudi. Tajvan in Hong Kong sta bila vodilna tuja investitorja v Tajsko in Malezijo.

Religija in kapitalizem in sociološka debata o Konfucianizmu:

Weber pravi, da Azijske religije, vključno s Konfucianizmom, prej ovirajo kot pa pospešujejo pojav kapitalističnega duha. Nekateri so verjeli, da je Konfucianizem spodbujal formalna, ritualna in statična razmerja; bil je sovražen do bogastva iz trgovanja, ekonomske menjave in eksperimentiranja; zahteval je pokorščino hierarhičnim oblikam tradicionalne avtoritete. Drugi pa so verjeli, da je prispeval k razvoju (žrtvovanje in pokorščina, patriotizem; spoštovanje učenja in discipline, doseganje tehničnih znanj; vera v kolektivno enotnost, ki izvira iz družine, nacije).

Verjetno je, da so Kitajska in tigri dobili ugodnosti teh običajev na podlagi Konfucianizma, kljub temu da zmaji vsebujejo nekatere pomembne Kitajske manjšine.

Kakorkoli, v času globalizacije je kulturna in verska različnost pomemben ekonomski plus, saj diaspore omogočajo investicije, pospešujejo trgovino in delijo znanja med njihovo rodno državo in tisto, v kateri se nahajajo. Kitajska diaspora je zelo pomembna.

Konec čudeža?

Japonske ekonomija je začela omahovati konec 80. let (tigri in zmaji pa po letu 1997 še napredujejo):

- Konec 80. let špekulacije na borzi, propad bank...
- Japonska je bila prisiljena ponovno oceniti YEN (1985)
- Nezaposlenost je izčrpala Japonski dolgoročni poveljni dogovor z delavci v velikih firmah, da bi bili doživljenjsko zaposleni
- Veliko kapitala je šlo v Evropo in Severno Ameriko
- Bližnja prežetost bank, korporacij, vlade in organiziranega kriminala je pomenilo, da je težko vsebovati propad v investicijsko zaupanje

Več tujega kapitala je odtekalo v Azijo in Latinsko Ameriko v letu 1996 kot v 80. Vzhodna Azija je postala žrtev preteklega uspeha.

- Ostali so kruto zvesti cilju visoki rasti in postali odvisni od tujega kapitala
- Da bi omejili inflacijo in ponudili varno in privlačno zatočišče za tuje kapitaliste, so »privezali« svoje valute na dolar med vojno 1997, ker so mislili, da to ne bo vplivalo na tekmovalnost njihovega izvoza
- Leta 1997 so se soočali z močnimi pritiski, ki so vlekli trg in vrednote navzdol. Špekulatorji so izgubili upanje v sposobnost držav, da bodo ostale mednarodno vredne, medtem ko so tuji investitorji iskali investicije drugje
- Vzhodna Azija je bila prisiljena razviti svoje valute
- Nevarno velik delež bivših kapitalskih prilivov se je izteklo v tuje države
- Tajska, Indonezija in Južna Koreja so morale leta 1997 prejeti ogromne zneske pomoči

2-3 milijone migrantskih delavcev je bilo razseljenih, veliko se jih je vrnilo v države z visoko nezaposlenostjo. Nekateri so padli v boju za konec režima 1998. Majhne kitajske trgovinice so bile tarča razgrajčev. Po celi regiji so delavci izgubili delo, revni izgubili prihranke, zaradi padanja vrednosti denarja pa so se podražile uvozne dobrine. Prihodnost je tvegana, a Vzhodna Azija se drži.

Povzetek: veliko držav v azijsko-pacifiški regiji se je hitro industrializiralo in vpleteni so bili številni faktorji. Nekateri deli so bili že prej kar razviti (zahodna dominantnost). Hladna vojna je vodila k ugodnim ekonomskim okoliščinam – pomoč ZDA ali VB (kaj je US?!) pri ubranitvi ob nevarnosti komunizma. Kulturne značilnosti azijskih družb so pomembno prispevale k razvoju, kot je že povedal Weber (močna povezanost med Protestantizmom in kapitalizmom). Predvsem pa je bil močan politični in ekonomski menedžment. 1997 je začela azijska ekonomija omahovati, a ne do konca. Novi naraščajoči trgi v Braziliji, Argentini in Mehiki so dali znamenje...? Ne štekam. Kakorkoli, azijske ekonomije so dale veliko poudarka na izobraževanje in so resni igralci v nastajajoči informacijski globalni ekonomiji.

Japonska je razvojno usmerjena država (*developmental state*) – spodbuja in usmerja gospodarski razvoj (izvažajo+proizvaja za domači trg; latinska Amerika pa samo izvažajo!), treba pa je veliko investirati v izobraževanje (odločilno za Azijo), infrastrukturo (promet, varnost). Ne spodbujajo potrošništva. Kitajska gre po isti poti – avtoritarna država, ki spodbuja izobraževanje in gospodarski razvoj, tako počasi postaja demokratična.

10. poglavje: Populacijski pritiski in migracije

Kljub visoki otroški umrljivosti v revnih državah, boleznim, revščini, lakoti in razširjenosti HIV-a, se število prebivalcev na svetu strmo veča. Strmo naraščanje rojstev je najpogosteje zaslediti v kmetijskih družbah, spektakularna rast mestnega prebivalstva pa je vzrok tako migracij v mesta kot tudi povečanje družin. Visoke stopnje notranjih migracij sledijo naraščanju mednarodnih migracij (ali je ravno obratno?). Kljub temu, da je globalnih migrantov malo v primerjavi z nacionalnimi, njihova prisotnost pri lokalnem prebivalstvu izzove ksenofobijo (strah pred tujci).

Strah pred prenaseljenostjo

Je najbolj razširjen globalni problem navadnih državljanov.

→ Malthus (1798): Essay on the Principle of Population – vplivna knjiga v 19. stoletju. Menil je, da bi propad starega socialnega sistema povzročil naravno tendenco, da bi populacija rasla hitreje kot bi se proizvajala oz. dobavljala hrana. Njegove statistične metode so bile preproste (hrana – aritmetično, populacija – geometrično). In edini način, da bi ustavili rast populacije je skozi boleč mehanizem lakote!

- Abstinenca, kasnejša poroka in lakota za omejevanje populacije
- Emigracije za ravnotežje med viri (hrane) in populacijo
- Za zakonsko omejitev otroškega dela v bombažnih tovarnah (ne paše lih zraven?)

→ Marx mu je nasprotoval in mu očital, da zakaj se bori za ustavitev rasti populacije, ko pa ima sam veliko otrok.

→ Nicholls je bil Malthusu bolj naklonjen.

Malthusianstvo: neskladje med povečevanjem prebivalstva in razpoložljivimi sredstvi za preživetje bo vodilo v velike družbene probleme (zaskrbljenost zaradi neravnovesja med populacijo in viri). Ta problem se lahko reši le z lakoto (ali drugimi strogimi socialnimi zlomi).

A Malthus v treh primerih ni imel prav:

- ◆ Statistične kalkulacije niso bile pravilne (podvojitev vsakih 25 let)
- ◆ Vojska in bolezni so bolj učinkovite od lakote – 2. svetovna vojna
- ◆ Kmetijstvo je sledilo rasti populacije (še posebej v Aziji, Indiji in na Kitajskem)

Njegove ideje ponovno pridejo na površje:

- ◆ Diskriminacija (da se delavki razredi, Afričani, Kitajci razmnožujejo kot zajci ☺), še posebej vidna z gibanjem Evgenikov (hoteli ustvariti boljši razred ljudi skozi selektivno vzgajanje/hranjenje?) – promovirali so oploditev med izbranimi; podobna logika Nacistov
- ◆ Prisilna sterilizacija žensk (Danska, Norveška, Estonija, Finska, Švedska), tudi če si bil »mixed type« (not racially pure)
- ◆ Zemlja kot vesoljska ladja (zaprt in dokončen sistem, ki ima omejeno in dragoceno življenje; če prenaseljenost ta sistem zmoti, sami sebe vodimo v uničenje – svetost človeškega življenja je podrejena dobrinam)

Orodje demografa za preučevanje populacije

Treba je sistematično preučiti populacijo in šele potem postavljati teze (ne kot Malthus). Raziskovanje raznih sprememb (v zdravju, dohodku, varnosti, stopnji onesnaženosti) je učinkovito in pravilno le s strani profesionalcev in dolgoročnih statističnih analiz:

→ *neo-Malthusiani*: eksplozija, populacijska tempirana bomba (posledice na dobavi hrane, mestnem menedžmentu, zdravju in socialni podpori za revne, še posebej, če se močno povečata populaciji Kitajske in Indije – 8.5 milijona do 2025)

→ v 1970. nove statistične tehnike (glede na rast populacije, industrijski output, produkcijo hrane, onesnaženost in izčrpanost virov) → pretiravanje in propad

→ to je 1980 vodilo v splošno prepričanje, da je rast populacije ušla iz rok (iz Kitajske novica, da je politika omejevanja rojstev neuspešna)

→ državne raziskave kažejo, da se rast da upočasniti (Singapur)

→ države sledijo 3 demografskim tranzicijam:

- ◆ 1: stabilna, a visoka potencialna rast (↑rojstvo, ↑smrt – kmečko prebivalstvo)
- ◆ 2: prehodno obdobje (↑rojstvo, ↓smrt – boljše zdravstvo – rast prebivalstva – industrijski razmah)
- ◆ 3: stabilnost (↓rojstvo, ↓smrt – stoji ali pada – uspešne družbe z razvitim sistemom blaginje)

Svetovno prebivalstvo – razlog za skrb?

Dejstva oz. izsledki raziskav demografov:

- ekonomska blaginja (razcvet) je znak:

- znižane stopnje rojstev v vseh državah (zdravstvene olajšave, manj smrti otrok, potreba po manj otroških zavarovanjih, primerne pokojnine, starši manj odvisni od podpore otrok v starosti, zato jim ni treba imeti veliko otrok)
- povečanje števila žensk, ki vstopa na trg delovne sile (še posebej mladih – v najboljših letih se trudijo le za kariero)
- izboljšanje ženskega statusa in boljše možnosti povzročajo tudi manj številne družine
- družine si več privoščijo, če imajo manj otrok
- kontrole rojstev merijo ekonomsko blaginjo manj učinkovito kot delo (tehnološke zmote, ne-uporaba vseh mogočih sredstev za omejevanje rojstev – kondomi, spirale, tabletko...)
- v razvitih državah je problem nizka stopnja rodnosti (odsotnost visoke stopnje imigracij, kar vpliva na spreminjanje socialne piramide: normalna – novoletno drevo – hrast – obrnjena piramida: na začetku je veliko mladih, na koncu pa veliko starejših, ki jih tako podpira vedno manj mladih)

Moramo biti pozorni na dva vidika tega problema (prenaseljenost bo uničila ekologijo sveta – veselje... ☺):

1. vedno so obstajali ljudje, ki so razglaševali sodni dan – strah in čustva so močnejša od razuma
2. ekološki fašizem (kjer se znanost in politika prekrivata, so pojavljajo moteči znaki razvoja fanatičnih manjšin pro-ekologov – 1997: drvarji ubiti z loki in puščicami, da ne bi posekali dreves) → uporaba nasilnih sredstev pri uveljavljanju prizadevanj za varovanje narave!

Obstajajo jasne etnične meje omejevanja populacij – civilna vojna, etnično čiščenje, sterilizacije in plinske celice so moralno nesprejemljive. A tudi druge metode so bile uporabljene:

- zdravniki iz Švedske, Južne Afrike in VB so matere pri porodu prepričevali, da je potrebna sterilizacija (njih ali otroka ali oba?)
- 1970 v Indiji so ljudi podkupovali z materialnimi dobrinami (radio...), da so pristali na sterilizacijo (WTF?! Kwa folku ni jasno?)

Ne le da so te metode moralno nedopustne, so tudi neučinkovite oz. učinkujejo le na majhne, deležu populacije.

Pridelovalci hrane in mestni delavci morajo imeti zagotovljeno varnost glede hrane, politične stabilnosti in zdravstvene oskrbe (zanje in za njihove otroke).

Kam gredo vsi? Urbanizacija in notranje migracije

Če ni zadosti hrane na kmetijskih področjih, kam potem gredo? – rastoča mesta v razvijajočem se svetu. Napovedi predvidevajo, da bo do leta 2010 večina prebivalstva živela v mestih!

→ 1850 – ni urbane družbe, 1900 – le ena urbana družba: VB, 1970 – vse napredne nacije so urbane (50 mest z več kot milijon prebivalcev)

Urbanizacija=3. faza tranzicije (nižja stopnja rodnosti zaradi iskanja službe pred poroko, prenaseljena mesta – uspešna mesta z visoko urbanizacijo in zaposlenostjo). A mnogo mest je daleč od uspešnosti... zanemarjena predmestja (*shantytown – favela – barrio*), *slums* – siromašni deli mest; v Latinski Ameriki se stanje izboljšuje (izboljšanje naselitev, prepričevanje mestnih uprav za elektriko, smetnjake, šole, zdravstvene klinike → dvojni fenomen: urbanizacija brez industrializacije in urbanizacija brez ustrezne zaposlitve.

Danes se spoprijemamo s posledicami hitre urbanizacije: se lahko zagotovi izobraževanje, transport, zdravstvo na zadostni ravni za vse?

Omejitve mednarodnih migracij

Tisti, ki so že iskali boljše možnosti v mestih, jih zdaj iščejo naprej izven meja države. Ti mednarodni migranti so pomemben del fenomena globalizacije. So aktivni agenti globalizacije, ki

ustvarjajo goste mreže povezav med njihovimi koreninami in mestom nastanitve (vezi med državami). Kljub temu, da je mednarodnih migrantov manj kot notranjih (omejena zaradi raznih prepovedi, pomanjkanj priložnosti, ksenofobije), so njihova gibanja v socialnem in političnem smislu zelo pomembna.

Novo dimenzije mednarodnih migracij

Po 2. svetovni vojni so migracije potekale iz juga (kolonialni teritoriji/revna država) proti severu (metropole/bogata država). Turki in Jugoslovani v Nemčijo, Mehičani v ZDA. V zgodnjih 1970. so se migracije v močne industrializirane države v Evropi in Severni Ameriki ustavile, zadnjih 25 let pa se kažejo nove oblike:

1) rast begunskih migracij:

- trenutno okoli 18-20 milijonov beguncev po celem svetu
- begunec po ženevski konvenciji: nekdo, ki pobegne zaradi tega, ker ga preganjajo bodisi zaradi korenin bodisi zaradi političnega mnenja
- različne definicije, različne razlage držav... **begunec se razlikuje od:**
  - prosilca za azil (nekdo, čigar prošnja za begunski status še ni bila odobrena)
  - notranje razseljene osebe (nekdo, ki se je bil primoran odseliti zaradi vojne, državljanskega konflikta ali naravne katastrofe – požar, poplava, hurikan, vulkanski izbruhi; problemi z vračanjem in naseljevanjem, npr. Kosovo)
- če so begunci razpršeni zelo daleč od svoje države, se jih le okoli 25% vrne

2) fenomen: *immigration shopping*

- formalne in neformalne omejitve vstopa imigrantov v državo gostiteljico, včasih predvsem na podlagi rasne pripadnosti (Kitajci – rumena nevarnost za ZDA, kakor tudi Južni Evropejci in Vzhodno evropski Judje; niti Evropejci niso bili vedno zaželjeni)
- med leti 1870 in 1914 je na milijone migrantov odšlo v ZDA, Argentino, Avstralijo, Brazilijo, Kanado, na Novo Zelandijo..., čeprav so trpeli domači, avtohtoni prebivalci. Migrantje so prihajali in se naseljevali
- tega je danes konec: države »zbirajo« oz. kupujejo migrante – tiste, ki jih potrebujejo
- nobena ne želi vseh in kakršnihkoli, temveč malo točno določenih: sistem selekcije v Kanadi in Avstraliji – kar želijo je znanje in sposobnosti, mladost, dobro zdravje, izobrazba. Podobno zaželjeni so poslovni migrantje, ki prinašajo denar.

3) večje število nedokumentiranih delavcev

- to so ilegalci
- prepustne meje med severno Španijo in Francijo ter Mehiko in ZDA; pogosto se države sprijaznijo in ilegalne prehode mej dopuščajo
- ali predolgo ostanejo v drugi državi (ko jim poteče (delovna) viza) ali pa pridejo čez mejo na zvit način (tihotapljenje ljudi – povečanje: velike vsote denarja, ponarejene vize, podkupljeni cariniki!)
- so-krivda delodajalcev, ki ilegalne migrante zaposlijo (mehiški delavci v ZDA pred 1986: ilegalno delati, legalno takšnega zaposliti)

4) povečanje števila migrantk

- ženske so imele za privesek moškim, za družino in kmetijo
- ženske so bolj samostojne in neodvisne, kot so predvidevali
- ženska ni smela migrirati, lahko se je le tako poročila (in to so počele – izkoriščale moške ☺)
- nova faza ženskih migracij: neodvisna gibanja v odzivu na potrebo po ženskah, da vstopijo v globalni svet ekonomije – sex industrija v Aziji,

hostese, zabavljavke na Japonskem... na Filipinih so tako iskali ženske za poroko (potreba po ženskah)

- v poznih 1920. je bilo na stotine tisočev žensk v VB, ki so delale v domačih državnih službah, danes je redko katera; luknja se zapolni iz tujine
- **Campani**: 1995; ženske predstavljajo večino mednarodnih migracij; jasno pa je, da se ženske premikajo iz nevidnih in odvisnih v neodvisne družbene akterje

5) kvalificirani »začasni gostje«

- profesionalci, računalniški friki, zdravniki, poslovni menedžerji, inženirji
- ne zapustijo svoje države, temveč se po opravljenem delu vrnejo
- *skilled transient=sojourner=denizen* (mednarodni migranti z visokim ekonomskim statusom)
- nimajo posebnih državljanskih pravic, niti teh ugodnosti ne potrebujejo
- so zavarovani, firma plačuje izobraževanje otrok
- zapuščajo VB

6) nekvalificirani pogodbeni delavci

- izkoriščani, delajo pod ceno; delodajalci se izogibajo stalni zaposlitvi za njih
- trije primeri takšnih pogodb:
  1. Gastarbeiterji v Nemčiji (Turki, Jugoslovani; potrebni le zaradi ekonomskih razlogov, brez pravic državljanstva, da so bili lahko kadarkoli poslani nazaj; sistem se je zlomil: zahteve po ostanku delavcev z družinami so bile odobrene, a to ne pomeni, da so lepo sprejeti – rasizem...)
  2. Azijska ponudba pogodbenih delavcev (srednjemu vzhodu se še ni zlomila...nevem o čem se gre?)
  3. pogodbena delovna sila v Južni Afriki (delavci v rudnikih, na kmetijah in v hišah belcev. Bogati belci so izkoriščali revne črnce; Apartheid je zanikal obstoj človekovih pravic (tujih) črncev!

Povzetek: rast populacije je resen problem, ki se spopada s svetom. Po Malthusu so politiki uvajali omejevalne politike: sankcionirali ali spodbujali razna orodja za nadzorovanje populacije. Presežna populacija se absorbira v rastočih mestih, a v Braziliji, Nigeriji in v Mehiki, na Kitajskem ter v Indiji je še vedno veliko kmečkega prebivalstva. A urbanizacija je neizogibna. Migranti se absorbirajo (včasih zelo težko). Mednarodni migranti so majhna skupina.

11. poglavje: Turizem: socialni in kulturni efekti

V tem poglavju osredotočenje na mednarodni turizem, drugače pa je prosti čas (leisure activity) od 20. stoletja postal dostopen vsem.

→ Na kakšen način turizem prispeva k globalizaciji? Raziskovanje sociološkega učinka turizma s strani različnih sociologov. Pokažejo, da mednarodni turizem prispeva tudi k *globalizmu* – bolj intenziven občutek skupnega članstva v človeški skupnosti.

Razvoj množičnega turizma zahteva, da ponovno premislimo lastne identitete (kulture, mesta, regije ali državo) in jih potem predstavi kot nekakšen izdelek, ki ga ponujamo ostalemu svetu oziroma ljudem drugih kultur – privabljamo turiste. Tukaj se poraja vprašanje, ali se lokalno in globalno lahko združita brez kakršnihkoli posledic. Treba je ponovno premisliti, kaj pomeni kultura in kaj tradicija.

Ljudje smo postali *globalni akterji* – projektiramo oz. predstavljamo svoje lastno okolje v svetu.

Mednarodni turizem in globalizacija

WTO (World Tourist Organization): mednarodni turist=vsakdo, ki preživi vsaj 24 ur v drugi državi, ne glede na to ali je prišel na počitek ali službeno, saj so ugotovili da se to večkrat pokriva. Za te

turiste se ne štejejo delavci, ki delajo v drugih državah ali sorodniki iz druge države, ki pridejo na obisk.

Greenwood pravi, da turizem vsebuje največje razsežnosti gibanja blaga, storitev in ljudi (seveda ne v vojnem času). Število mednarodnih turistov se je po letu 1950 zelo povečalo in se do leta 1990 povečalo celo 17-krat! Leta 1996 je bil zaslužek globalno gledano 423 bilijonov dolarjev, z 7,6% povečanjem od leta 1995.

Kaj povezuje mednarodni turizem in globalizacijo:

- Turizem je postal velik posel. Do leta 1990 je bil na 3. mestu največjih industrij na svetu, nekateri pa pravijo, da je leta 1990 že prehitel naftno in avtomobilsko industrijo in postal »legalen obračalec denarja«
- Turizem je »prilepil« ceno kulturi, saj se kultura prodaja kot starodavni rituali, ljudski običaji...
- Številke mednarodnih turistov so prekosile vse druge selitve ljudi (verski romarji – Meka), sezonski delavci, begunci)
- Mednarodni turizem postal neizbežno dejstvo – svetovni fenomen. Prodril je skoraj v vse kraje na svetu, v vse pore človeštva pa zagotovo
- Za razliko od nekaterih novih industrij (potrošništvo, MM, umetnost, šport), se turizem razlikuje od njih po tem, da potrebuje masovno selitev ljudi, ki sodelujejo v družbenem »izmenjavanju« kultur in s tem izkusijo druge družbe iz prve roke

Lanfant: Mednarodni turizem je bolj pomemben globalizacijski dejavnik kot TNC, saj vsebuje oz. obsega interakcije, neomejene z državnimi mejami.

Naraščanje in razporeditev turistov

Več je razlag, zakaj je do povečanja števila turistov prišlo: VB – življenjski standard se je zvišal v delu delavskega razreda v 19. stoletju – in razvila se je najprej ideja DAY OUT, kasneje pa ideja o počitnicah na morju, kajti morska voda in zrak naj bi blagodejno vplivala na razpoloženje (to so zatrjevali zdravniki). Z naraščanjem bogastva potovanja niso bila več rezervirana za aristokracijo in elite (kot je bilo do konca 19. stoletja). Namesto tega se je turizem demokratiziral: počitnice in potovanja so postala dostopna skoraj vsem družbenim slojem.

Internacionalizacija (cenejša potovanja z ladjo ali letalom) je pripomogla k širitvi mednarodnega turizma okoli 1960. Druga razlaga za povečanje mednarodnega turizma je na osebni ravni – hrepenenje po tkanju osebnih življenjskih stilov s prepletanjem simbolov z drugačnim pogledom na prosti čas in počitnice. Tuje pokrajine, podnebje, hrana in navade so ponujale nove izkušnje na seksualnem in družbenem stanju osebe, da izživijo sanje.

Od 1970 je mednarodni turizem že postal globaliziran. Bogate države (ZDA, VB, Španija, Italija in Francija) imajo največji dohodek od turizma. Malce kasneje (v 80.) so države v razvoju v Vzhodni in Pacifiški Aziji (Indonezija, Tajska, Filipini) pridobivale vedno večji delež turistov. Največji skok je bil na Kitajskem (1995-1996 za 20%).

Sociologija turizma

Kako si sociologi razlagajo uspeh turizma? En način je to, da se uporabniku storitev ponudi ravno nasprotno od tega, kar doživlja doma (rutina, usmerjeno in nadzorovano delo). Ta razlaga ni nova saj jo je že Durkheim razlagal v svojih delih povezanih s posvetnim in svetim.

V pred-modernih družbah so prehajanje od vsakdanjega k nevsakdanjim izkušnjam povezovali dogodki, kot so Božič, rojstvo, poroka, smrt. Ker je bilo potovanje za večino ljudi predrago, so praznovanje pripravili doma. Cerkve in templji so bili zgrajeni višje od večine hiš, z namenom občudovanja. Lokalna praznovanja so se začela imenovati HOLIDAY, kar je zelo povezano s HOLY DAY. ☺ Industrializacija je še dodatno delila nedelo – privatno življenje doma in potovanja, s katerim so poistovetili nedelo.

Graburn: moderni turizem=sveto potovanje (ogledovalec znamenitosti in iskalec avtentičnosti in vrednot ljudi). Turizem je tudi socialno konstruiran (višji status dodeljen tistemu, ki potuje v bolj luksuzna letovišča, npr v Riviero, kot pa tistemu, ki se odpravi v Costo del Sol, čeprav sta iz istega razreda!).

Da se odločimo za dopust, se skrbno pripravljamo, se o njem pogovorimo z prijatelji in družino, poiščemo brošure in turistične vodiče, gledamo turistične oddaje in kupujemo stvari, ki so povezane z dopustom – krema za sončenje, šotor. Zato lahko trdimo, da je turizem zasidran v naša življenja.

→ *Turistični pogled/zijanje (tourist gaze)* – pogled, ki nam ga turistični promotorji vsiljujejo skozi reklame in brošure ter nam dajo vedeti, kateri kraji so obiska (našega) vredni. Potem si turist sam izbere, kaj bo šel »pogledat«; v bistvu nam dajejo neke predsodke – v Parizu se dva poljubljata (o, kako romantično), v VB tudi (o, kako zastarelo...).

Obstajata dve vrsti turizma:

- Manjši (manjše skupine, individualisti)
- Množični

oba pa imata dve vsebini podobni – pobeg iz vsakdanjega življenja in rutine z namenom zabave, požitve in iskanja dogodivščin ali pa duhovne požitve in pristnosti življenja.

Masovni turizem proizvaja največ dobička in posledično prinaša gradnje letovišč, toda ti turisti s seboj prinašajo željo, da so njihovi prostori podobni domačim – zahtevajo takšen ali boljši standard, kot ga uživajo doma. *Medtem ko se manjši oz. bolj individualni turizem (Smith)* deli na *explorers* (ljudje, ki raziskujejo in iščejo nove izkušnje) ter *off-beat* (išoč nove kulture). Pripadniki tega turizma se zelo prilagodijo lokalni skupnosti, hrani in prenočiščem – mogoče tudi zato, ker se hočejo vklopiti v drugo kulturo.

Masovni turizem ima načelo 4 S-ji – *sun, sex, sea in sand*. Večina turistov išče podobnost udomačenosti, vendar tudi iskrico magičnosti na dopustu (*home+coconut, beaches, palm*). Vendar tak turizem vsebuje tudi slabe strani – neskončni parking placi, kanalizacije in veliko smeti.

Drugi primer je SEX turizem, ki predstavlja kar velik delež turistične industrije na Filipinih in na Tajskem. Zahodni moški iščejo sex z lokalno žensko in tudi z otroci, saj naj bi to predstavljalo nekakšno vznemirljivost eksotičnosti.

Alternativni turizem od začetka 1980. – pustolovščine, športni, zdravje, šolanje – ti vsebujejo npr. jadrnanje, jahtanje in gorsko plezanje ali pa dopust zraven arheološkega področja izkopavanja, festivala umetnosti (posebni interesi turistov – iskanje samoizpolnitve, znanja, uživanje brez tega, da prizadeneš domačine).

Post-turizem – ker sedaj obstaja toliko različnih vrst medijev, ki oglašujejo letovišča, si lahko ogledamo te slike in skočimo za trenutek na kraj dopusta, ki si ga želimo. To delamo vsak dan, saj so slike iz dopusta kar položene k nam. Ker je toliko izbire, se uporabnik počuti kot igralec igre, v kateri lahko izbira destinacijo dopusta.

Razvoj turizma v Gani: sredi 1980 je zahodno afriška država Gana razvila novo industrijo (turizem) in do srede 1990. je postala njena tretja največja (za zlatom in izvozom kakava). Največja atrakcija so utrdbe/trdnjave na atlantski obali, ki so bile zgrajene v različnih časovnih obdobjih s konca 19. stoletja s strani Portugalcev, Francozov, Dancev in Britancev. Imele so usodne in brutalne spomine (mučenja, sužnji...), česar se spominjajo afriški Američani, ki so najštevilnejši obiskovalci. So vidno ganjeni, tudi do solz, a Gana jim nudi tudi lepšo stran turizma – obisk lokalnih prebivalcev, sodelovanje v starih ceremonijah...

Sex-turizem v Aziji: vemo, da turizem vedno ne prinaša ugodnosti za lokalno prebivalstvo, še posebej v revnih deželah in sex-turizem je en tak primer (izkoriščanje žensk in deklet). Na Tajskem je le-ta poceni in dostopen. Včasih starši dajo dekleta v te bordele, saj imajo po deset otrok in jih ne morejo vseh vzdrževati (starše redko odkrijejo). Pomoč dekletom, da uidejo iz tega položaja je težka. Vlada in policija si zatiskata oči. Nekateri bordeli zagotavljajo izobraževanje (računanje, da ne bi bile ogoljufane). Prostitutka tako lahko napreduje v go-go plesalko, natakario (z redno plačo). Manila na Filipinih je tudi mednarodno »sex-mesto«. Ženske so izkoriščane, prostitutke dobijo le 10% zaslužka. Mnogi tuji moški tam celo iščejo ženo in ženske, da bi le ušle lastni usodi, odidejo z njimi.

	Masovni/tradicionalni/slab	Alternativni/dobri
--	-----------------------------------	---------------------------

Tokovi in številke	Veliki, stalni in sezonski tokovi; velika kapaciteta	Majhni tokovi in številke, potujejo individualno ali v manjših skupinah (družine, prijatelji)
Motiv	Rekreacija, okrevanje, zabava, prosti čas, 4S+tropske plaže, poceni alkohol, nebo brez oblačka	Odkritje (izgubljenih) vrednot, samoizpopolnitev, iskanje avtentičnosti, stika z naravo
Cilj in namen	Javna mesta, gneča, dom+dodatne storitve, plavanje, surfanje, smučanje na vodi, sex-turizem	Kultura/etnijska/zgodovina narodov, divjina, trekning, kanu
Potrebe in pričakovanja	Primerjava z domačim standardom – mora biti na istem ali višjem nivoju	Zelo malo, osnovne stvari, revščino ali primitivnost smatrajo za del potovanja/izkušnjo
Glavna orientacija	Pasivni, neobzirni do lokalnega prebivalstva, stik je le napitnina, barantanje	Aktivni, dobro informirani, visoko odzivni in občutljivi na lokalne probleme
Vpliv na lokalno ekonomijo in družbo	Velik dotok denarja, zgrajeni veliki hoteli, letališča, objekti na plažah, slab vpliv na lokalno prebivalstvo (droge, hedonizem, materializem), uničevanje okolja	Direktna interakcija, zanimanje za lokalno kulturo, zgodovino/tradicijo, razumevanje za kulturno raznolikost

Mednarodni turizem in tradicionalne kulturne identitete

Po letu 1970 so se nekateri znanstveniki spraševali kaj bo z lokalnimi običaji, ki jih zelo dobro prodaja turistična industrija, ali bodo izginili ali bodo spremenili svojo podobo – se skomercializirali. To še posebno prizadene obrobne in revne predele, ki jim je turizem edini vir dohodka in zaščite. Tako so prisiljeni odpreti svoja vrata masivnemu turizmu, ki uniči njihovo zavedanje kdo so in ponos, od kod prihajajo.

Baskovska študija

Greenwood: Fuenterrabia – baskovsko mesto na severu Španije – kjer so praznovali osvoboditev od Francozov (1638) in v katerem so sodelovali skoraj vsi prebivalci mesta, se zabavali, nosili obleke tistega časa. Vendar se je to spremenilo, ko se je za ta karneval začelo zanimati vedno več turistov in so mestni veljaki karnevalu namesto enkrat na leto dodali še termin (1969), kar je mestno prebivalstvo sprejelo zelo slabo. Karneval ne obiskuje toliko prebivalcev mesta, ampak turisti, saj se je zgubil bistveni pomen karnevala – se je skomercializiral (kulturno izkoriščanje!).

Oživitev Toraja kulture

Od Nizozemske nadvlade v Indoneziji do 1970 se je Toraja ljudstvo izredno zmanjšalo, zaradi nenehnega pritiska drugih držav, ter s tem izgubljalo svojo identiteto. Z razvojem turizma pa se je Toraja ljudstvo spet zavedlo svoje identitete in s tem posledično prišlo na turistični zemljevid. Velik interes za pogrebne iniciacije zaradi fascinantnosti. Toraja ljudstvo je začelo naraščati, dodaten zaslužek tistih, ki so se ukvarjali z ročnim pletenjem posod in košar,...

Se pravi, da je mednarodni turizem tudi zmožen obuditi kakšno kulturo, ne samo jo zatreti (zaradi lastne iniciative, zavedanja kulture in tega, da bodo izumrli, če tega ne bodo obudili).

Zdaj smo vsi globalni akterji

Ponovno ovrednotenje:

- **Kulture** (zagotavlja »orodja«, kot so simbol, zgodbe, rituali, ki jih ljudje uporabljajo za reševanje raznih problemov; zagotavljajo iznajdljivost in pogajanje med člani družbe; lahko »prekrije« alternativno kulturo)
- **Tradicije** (sestavljena iz pomenov, ki so ponovno opredeljeni/ocenjeni in modificirani v vsaki generaciji; zahteva kreativnost in inventivnost; ne zagotavlja standardov, ki bi lahko merili spremembe)

Turizem spreminja zavedanje gostiteljev, ki skozi njihove projekcije ocenjujejo sebe in svojo kulturo, tradicijo – popačene predstave (idealizacija tradicionalne kulture).

2. pomembni posledici:

→ ponovna iznajdba tradicije (turizem ponovno definira neko kulturo v kateri se posameznik najde- toda ni enaka originalu tradicije)

→ turistični pogled (postali smo turistični potrošniki in tega se ne moremo znebiti, glede na *turistični pogled* pa si lahko ustvarimo svojo identiteto)

Lokalno in globalno sta postala zamotano zvezana eden z drugim.

Povzetek: 600 milijonov turistov gre na mednarodno potovanje vsako leto v 190 različnih držav. Turizem lahko uniči ali obudi lokalno kulturo. Shakespeare: turizem je velik oder in turizem nam omogoči, da smo na njem vsi igralci/akterji.

12. poglavje: Mestno življenje

1800 je bilo 97% kmečkega prebivalstva, 2000 pa je nastalo že 254 mest (obdobje masivne urbanizacije!) s po milijon prebivalci.

- **Starodavna** oz. stara mesta (Bagdad, Kairo, Mexico City, Atene, Rim) – zgrajena na ruševinah starodavnih urbanih civilizacij; turisti želijo užiti ta trenutek starodavnosti
- **Kolonialna** mesta (Caracas, Lagos, Sao Paolo, Bombay) – poslovna in bogata področja so obdana z revnimi področji=bogat center, revna prefiterija
- **Industrijska** (Toronto, Frankfurt, Chicago, Sydney) – postali so centri industrije, financ in trgovine skozi modernizacijo in nastajanje nacionalne države; centri velikih socialnih sprememb
- **Globalna** mesta (London, Pariz, Tokio, New York) – globalne spremembe in integracije

Mesto: nova zaposlitev, čustva, novi naseljenci, novi trgi. Kulturna raznolikost v antičnih mestih → kozmopolitanizem (svetovljanstvo) – *Vse poti vodijo v Rim.*

Velika mesta so igrala pomembno administrativno, vojaško in ekonomsko vlogo v nastajanju nacionalne države (mesta pred nacionalno državo – država je ščitila meje, funkcije velikih mest).

Durkheim: selitev iz podeželja v mesta je primerjal s selitvijo iz mehanske k organski obliki solidarnosti (običajne navade – anonimnost, brezosebnost in pogodba).

Simmel: mesto je kraj, kjer se je pojavila moderna kultura z novimi oblikami »mentalnega« življenja in notranjega spleta zvez. Visoka stopnja individualizma je lahko povzročala konflikte.

Višek urbane sociologije je med 1910 in 1930. ponovno v 1970, ko ponovno videli pomembne vloge nekaterih mest.

Kolonialno mesto

→ Ekstremne razlike in nasprotja: moderni nebotičniki, nakupovalni centri VS netlakovane ceste, črne gradnje, odplake...

→ Ni direktne povezave med urbanizacijo in modernostjo (nezaposlenost je normalna, prevladuje samozaposlenost; modri ovratniki v tovarnah, beli v pisarnah, bankah, zavarovalnicah; večina ljudi je v neformalnem sektorju (zidarji, tesarji, mehaniki, vozniki taksijev; delovni pogoji in zavarovanja so minimalni). Ljudje preživijo kakor najbolje lahko (revne nastanitve, nizki prihodki), bogati pa uživajo privilegirano življenje.

→ Raziskave v latinski Ameriki – ljudje si izboljšujejo bivališča, iščejo službo v formalnem sektorju. Religijske zveze ponujajo čustveno podporo.

Industrijsko mesto in Čikaška šola

Čikaška šola se je z najbolj znanim in obsežnim mestom Chicagom začela ukvarjati leta 1920.

Park: mesto je stanje razuma, telo navad in tradicij. Vpleteno je v vitalne procese ljudi, ki ga ustvarjajo. Je rezultat narave, človeške narave. **Zanimali so se za pomen mesta ali kako je urbana družba nastala.**

Castells/Wirth: nove oblike družbenega življenja so se oblikovale okoli treh osi:

- Dimenzija (večje kot je mesto, več je družbene diferenciacije; to vodi k izgubljanju družbenih vezi, povečani tekmovalnosti, anonimnosti in interakcijam, ki temeljijo na nizki stopnji zaupanja; direktna participacija in vmešavanje v družbene zadeve nista več mogoči)
- Omejenost (bližje kot si fizično, bolj oddaljeni so družbeni kontakti-paradoksi!)
- Heterogenost (v pogledu heterogenosti razredov in etnij povzroča pospešeno družbeno mobilnost)

Članstvo v skupinah je nestabilno, saj temelji na trenutnih interesih, kjer asociacije (društva – racionalni cilji) dominirajo nad skupnostjo (na podlagi podedovanja/rodu ali dolgoročnega statusa).

Ekologija ali »coniranje« mesta (fizični VS socialni prostor – koncentrični krogi – Park, Burgess):

- Center: velike trgovine, poslovna stavbe, gledališča, hoteli
- Prehodna cona: siromašni del mesta, mala industrija
- Spoštovanja vredna delovna sila, vogalne trgovine, preprosti in čisti prebivalci, šole
- Srednje dragi apartmajski bloki, rezidence bogatih
- Tisti, ki so redno vozili v službo/šolo in imajo parcele z velikimi vrtovi...

Vsa industrijska mesta niso imela takšne oblike. Spodbujanje *gentrifikacije* (fizična in ekonomska regeneracija nižjih... pritok izobražencev, medijev...).

Globalno (svetovno) mesto

Friedman: nova mednarodna delitev dela, obsežna organizacija... nasprotje med ekonomije, ki je delovala globalno in politiko, ki je delovala lokalno – družbeni konflikti. Zato je naredil hipotezo o globalnih mestih:

- Obseg v katerem je mesto vpleteno v globalno ekonomijo, se kaže v fizičnem izgledu mesta in naravi dela ter denarnega trga
- Uporaba pomembnih točk v globalnem kapitalu...?
- Drugačna kontrola/nadzor
- To so mesta za akumulacijo in koncentracijo kapitala
- Destinacija za notranje in mednarodne migrante
- Polarizacija prebivalstva
- Stroški presegajo finančne zmožnosti domače države
- Povezave med globalnimi mesti po Friedmanu: Pariz-London-New York-Chicago-Los Angeles-Tokio

Sassen, Knox in Taylor so postavili drugačne hipoteze:

- TNCs so razširjene v globalnih mestih (dragocena zaposlitev)
- Glavna mesta so locirana v bogatih industrijskih državah (New York, London, Tokio – vzhodno-zahodna močna finančna os)
- Kopičenje korporacij, bank, zavarovalnic v globalnem mestu
- Velika razlika med glavnimi in obrobni mesti (hierarhija); osi: Los Angeles-New York-Chicago, Tokio-Singapur, London-Pariz-dolina reke Ren
- Globalno mesto ni nujno glavno mesto! Imajo pomembno globalno ekonomsko vlogo, vključena v osi (čvrsto povezana – letališča: Heathrow, prepleten promet), niso vezana na ožja področja, v katerih delujejo
- Finančni, politični, ekonomski centri... na dolgi rok te funkcije združijo
- So centri globalnega transporta (pristanišča, letališča – Hong Kong, Sydney, Singapur, New York) in komunikacij
- So centri informacij, zabavne kulture, snemalnih studijev, revij, časopisov

- Poleg domačega kapitala privlačijo tudi tuj (nezanesljiv) kapital – raje imajo dolgoročne pritoke denarja, investicij iz celega sveta

Tehnološke spremembe (cenejša potovanja, podpogodbe...) in zmanjšanje pomembnosti vojaške funkcije, so omogočile manjšo odvisnost globalnih mest od zaledja domače države. Po drugi svetovni vojni so se nekatere države brez vojaške pomoči okrepile – ekonomija (Nemčija in Japonska, tudi Avstrija, Švica in Singapur ter najmočnejše TNCs).

Migracija v globalna mesta

Globalna mesta postajajo še bolj mednarodna in kozmopolitska kot so bila kdajkoli prej. Razvijejo se posebne mednarodne migracije:

- Denizens:
  - privilegirani tujci, ki so ponavadi profesionalni delavci in menedžerji, za pogodbeno delo za določen čas pod sponzorstvom TNC
  - podjetniki z dvojnimi državljanstvom pravico do stalnega prebivališča v obeh državah

Kakorkoli, vsi migranti v globalna mesta so visoko izobraženi ali privilegirani. Tudi natakarije, zabavljače, sobarice in šoferje privlačijo globalna mesta. Domačini pogosto ostanejo brez kakšne službe, sej se da tujce bolj izkoriščati in jim manj plačati. Prihajajo tudi študentje in ilegalni delavci...

Spremembe v poklicni strukturi

Premik iz industrijske v storitveno-informacijsko zaposlenost (od 1970 naprej) – podpogodbe, fluidna delovna sila, fleksibilnost trga, nove tehnologije (časopisna industrija, London 1980).

Feminizacija zaposlovanja

Moda, pisarniško delo in storitvene dejavnosti. Še vedno so plačane manj kot moški za enako ali podobno delo. Globalni centri mode, kjer prevladujejo ženske (modeli): Hong Kong, London, Pariz, Milano in New York – a prihaja tudi do velikih izkoriščanj, prenizkih plač... Še vedno so »domače« službe (čistilke, hotelsko osebje in osebje v restavracijah) rezervirane za ženske in so še vedno nizko plačane. A tudi delo belih ovratnikov jim je dosegljivo – delo v pisarni, banki, butikih, oglaševanju.

Rasa, mesto in ameriški »podrazred« – *underclass*

Underclass: naj bi obstajal še en razred pod proletariatom. Los Angeles in prihod Azije – Japoncev, Kitajcev, Filipincev... prevzeli... bla bla bla ☺

Črna moč

Gibanje v ZDA v 1970. Američani z afriškimi koreninami so bili v ZDA označeni za inferiorno raso. Črnce so imeli za veliko zalogo delovne sile. Gibanje je postalo nasilno, a so ga omejili – sedaj vključuje parade, črne baretke, usposabljanje v neoboroženih bojih.

Črni Muslimani

Bivši sužnji so se preimenovali v bolj muslimanska imena. Pojav mošej v črnih getih...kr neki

Auletta (debata v ZDA)

Ugotovitev, da sta rasa in rasizem igrala majhno vlogo pri nastajanju vedno večjega *underclass*-a nezaposlenih ljudi, kar pomeni eno tretjino črnske populacije.

Auletta pravi, da so težnje k nasilju in deviantnosti večje v urbanih črnih podrazredih, saj obstaja antipatija do izobraževanja, poklicnega usmerjanja, samoizpopolnjevanja in dela. Mlade ženske rojevajo veliko otrok, ljudje so odvisni od državne in prostovoljne pomoči.

Lewis: kultura revščine (*culture of poverty*).

Kritika: včasih zamenjuje vzrok s posledico – nezadovoljstvo in patetičnost sta lahko posledica dolgotrajne brezposelnosti, rasne diskriminacije, pomanjkanja motivacije in delovnih navad.

→ *patologija*: odklon od normalnega, pravega stanja (ideologija, ki nima zveze z realnostjo)

Wilsonovi pogledi na *underclass*

Poglabljanje ekonomskega razcepa med revnimi črnci:

- 1) talentirani in izobraženi črnci se lahko hitro premaknejo višje na raven belcev s približno istimi kvalifikacijami (pomemben je rezultat, obstaja tudi rasizem)
- 2) naraščanje kriminala; družine, kjer ženske ne služijo, pomanjkanje formalne izobrazbe in spodobnosti in velika nezaposlenost

torej, če primerjamo revne belce in črnce, ne opazimo razlike, kakor tudi med izobraženimi – tu rasa nima pomembne vloge!

Fainsteinova kritika Wilsona

- 1) v času od 1960-1983 je resda šlo za približevanje v sposobnostih belcev in črncev, a razpoka ostaja
- 2) v istem obdobju so revni afro-američani postali še bolj revni in bogati še bolj bogati, a trend je bil bolj postopen (Wilson pa je menil, da je prišlo kar do razcepa)

Teorija *mismatch* (nesorazmerje)

Ali gre za nesorazmerje med sposobnostmi črncev in priložnosti, ki so na razpolago? Teorija pravi, da je velik delež afro-ameriške populacije na napačnem mestu z napačnimi sposobnostmi in izkušnjami.

Kasarda:

- v centru je vedno manj služb, kjer je potrebna nizka izobrazba, a oni so pravzaprav odvisni od njih
- nimajo možnosti tekmovati v industrijah, kjer je potrebno veliko znanja
- ne morejo do služb v drugih področjih, saj so odvisni od avtomobilov in javnega prevoza, ki pa je slabo razvit
- nočejo se preseliti severno ali zahodno, kjer so sicer službe, saj bi s tem izgubili še tisto zaledje, ki ga imajo od črnih, lokalnih politikov

Fainstein pravi, da tudi ta teorija ne drži, saj naj črnci niti ne bi bili toliko prisotni v prodaji na drobno, manufakturi... niso nič bolj odvisni kot belci. Belci so »prezastopani« v zdravstvu, šolstvu in tako so črnci avtomatično prikrajšani. A tu sploh ni problem v tem, ali so eni ali drugi prezastopani ali ne in v katerih sektorjih. Kar je res je to, da sta tu na delu rasizem in rasna diskriminacija – **Blacks are not getting jobs because they are black!**

Povzetek: »mesta kmetov« (priseljenci iz podeželja), kot tudi uspešno industrijsko mesto Chicago, so dali žito na mlin sociologov.

Globalna mesta so zelo pomembna – premik iz proizvodne v storitvene dejavnosti. Vse več žensk je zaposlenih, vzpostavljajo se novi trgi. Prihajajo novi ljudje z različnimi etničnimi ozadji in kozmopolitskimi pogledi na svet in uspejo. Nasprotno pa (že?) ustanovljene rasne manjšine postanejo postranske/nepomembne in so preimenovane v *underclass*.

13. poglavje: Identitete in pripadnost

V tem poglavju se ukvarjamo s socialno vključenostjo – kako so vezi vzpostavljene in vzdrževane na različnih stopnjah. Vzdrževanje je eden najpomembnejših ciljev.

→ Vezi so bolj formalne v asociacijah/združenjih/zvezah/association in bolj sproščene v skupnostih/communities.

→ *community*: vezi so bolj globoke, intimne, ideja družbene solidarnosti (Durkheim – kolektivna zavest). Nisbet: vse oblike odnosov, ki jih povezuje visoka stopnja osebne intimnosti, globina čustev, moralna zaveza, družbena kohezija/zveza in nepretrganost.

Področja socialne solidarnosti:

-družina

-organizacije (prostovoljne in delovne organizacije)

-etnija
-religija
-nacija

Nuklearna družina: včasih najbolj intimna oblika socialnih vezi, danes temu ni tako (npr. v ZDA je v letih 1970-95 število porok padlo za 30%, število tistih, ki so se prvič poročili pa se je podvojilo. Ločitve so se povečale za 40%, za 70% se je povečalo skupno življenje tistih, ki se niso poročili – življenje na koruzi, več kot polovica otrok pa ima samo enega starša – mati samohranilka, oče samohranilec). Spreminjanje pričakovanj glede spola, rekonstruiranje delovne sile, gejevske in lezbične zveze...

Transnacionalne skupnosti: so posledica turizma in migracij, širitve ekonomskega trga. Zaradi hitre širitve raznih organizacij (TNCs) po vsem svetu, se je preseljevanje ljudi zelo povečalo (>globalizacija<), globalni problemi pa so povezali zavesti ljudi in njihova delovanja (globalizem).

Faist: definira pojem transnacionalne družbe in trdi, da so med seboj tesno povezane (tako socialno kot simbolično).

Skupnosti:

- 1) lokalne: LOKALIZACIJA – vedenje različnih družb po majhnih vzorcih (poudarek na družini)
- 2) nacionalne: NACIONALIZEM – lojalnost do države
- 3) transnacionalne: TRANSNACIONALIZEM – povezovanje, združevanje ljudi različnih natalitet, ki se zavedajo raznolikosti

Ponoven pojav lokalizma

Namesto globalne integracije po Hladni vojni in povečane ekonomske globalizacije, so se pojavili mnogi etnični in verski konflikti.

Premdas trdi, da na svetu obstaja okoli 4000 »etnokulturnih« skupin, ki so si zelo različne in so razdeljene v 185 državah.

Zaradi migracij (preseljevanja), trgovine in turizma, so skoraj vse družbe postale multikulturne (izjeme: Somalija, Koreja, Bocvana).

40% svetovnih držav ima po več kot 5 pomembnih etničnih skupnosti. Problemi: izključenost iz družbe, slabša izobraženost, verska nasprotovanja.

Hall razlaga fenomen pojava globalizacije (da se namesto zблиževanja pojavljajo lokalne identitete) tako, da pravi, da je globalizacija prinesla tudi fragmetacijo in multiplikacijo osebnosti.

Soočeni s tempom globalizacije, pogosto še bolj potrebujejo svojo etničnost (identiteto in okolju, ki mu pripadajo). Za nekatere so etnične vezi namreč stvar lojalnosti, ponosa, lokacije, pripadanja, zatočišča, identitete, zaupanja, sprejetosti in varnosti.

Allahar poudarja človekovo kolektivnost, kako pomembno je pripadati neki skupini ljudi, s katero se lahko identificiraš.

Dajanje vstran lokalne identitete

Do 1980 se sociologi niso ukvarjali z etničnimi vezmi. Ob rob so jo postavljali tudi predstavniki dveh vodilnih sociologij družbenih sprememb:

- **modernizacijska teorija** (izhaja iz 18. in 19. stoletja; ob napredku so predpostavili sekularizacijo, urbanizacijo, industrializacijo, racionalizacijo. Etničnost in nacionalnost naj bi bili za časom)
- **Marksisti** (omalovaževali so etnične in nacionalne vezi; etničnost in nacionalizem so uporabljali cinično v prid višjim družbenim slojem in jo zaničevali kot, da je *epifenomen* (kar naj bi imelo velik pomen, pa je pripeljano od drugod; simptom se zamenja z razlogom). Edina pravična zavest – razredna zavest (zavedanje interesa – kritika!). Ljudje ne živijo le zaradi interesov, ampak imajo tudi čustva – živijo z jezo, strahom, žalostjo, vdanostjo – to so čustva nacionalizma)

Kako se je pojavil lokalizem (etnična raznolikost)?

Mnogo več ljudi je pripravljenih boriti se ali celo umreti za njihovo etnično skupino in narod, kot pa za razred. Razredne vojne se kažejo predvsem v shodih, stavkah, barikadah, etnične pa predstavljajo etnična čiščenja, masovna uničenja, bombardiranje, genocid, inkvizicija in terorizem.

To so močne sile, a kako se etnične razlike pojavljajo?

- Legalne, politične zapovedi

Etnične identitete niso bile svobodna izbira, pač pa navodilo, ukaz zakona, včasih tudi grožnja (npr. Južna Afrika 1989 – ljudje so bili ločeni v tri skupine, poslani na različne predele kot: »Bantu«, »belci«, »Azijci«)

- Družbeno vedenje (prisilna migracija)

Mnogi so bili prisiljeni v migracije – morali delati v tujini... so jih posojali na plantaže, v tovarne, kolonije. 3 vrste stikov: tujci z lokalnim prebivalstvom, tujci s tujci in vsi z kolonialno avtoriteto.

→ Pojav *etno-razreda* (ethno-class): poklicne kategorije, pomešane z etničnostjo: kitajski trgovci, škotski inženirji, irski kopači...

- Razlike v zunanosti (fenotipu)

Gre za to, kako daleč se lahko nekdo ima za pripadnika neke etnije/naroda: primer, ko je nek Američan postal Kitajec – obstajajo fizične omejitve, ... danes operacije ☺

- Vera, ki oblikuje človekovo sprejemanje drugačnosti

What is real in the mind, is real in its consequences: veliko ljudi sklepa po vedenju drugih iz zgodovine (predstave enih o drugih delujejo na vedenje – glede na percepcijo realnosti; včasih so le-te iracionalne, a razložljive, s *ksenofobijo* (strah pred različnostjo – ekstremen strah, nelagodnost in občutek izgube nadzora)

Včasih so te vezi tako močne, da celotni narodi, verske skupine postanejo predmet oboževanja – *For king and country, Black power...*

→→ **Islamofobija**: heterofobija+etnocentrizem. Gre za strah in grozo pred Muslimani. Začelo se je v ZDA in VB po bombardiranju Oklahome. 7 eupravičenih razlogov za strah pred Muslimani:

- 1) enotne in nespremenljive
- 2) v celoti drugačni od drugih kultur
- 3) Islam kot nespravljivo grozeč/preteč
- 4) Islamska vera se domnevno izkorišča v politične ali vojaške namene
- 5) Rasistične migracijske omejitve so povezane z Islamom
- 6) Islamofobija je domnevno naravna in neproblematična

Nacionalizem kot reakcija na globalne spremembe

Avtonomija mnogih nacionalnih držav se je kljub formalno večjemu številu nacionalnih držav zmanjšala (drži se med lokalnim in globalnim).

V praksi so nacionalne države pluralne, raznolike in danes je veliko mehanizmov, kako se lotiti zmanjševanja te kulturne raznolikosti (verske vojne so bile končane, disidenti izločeni, »pobotani jeziki«, ikone, simboli, zastave soglasno sprejete...), a še vedno obstajajo določene omejitve:

- 1) Homogenizacija pomeni, da se nekatere poteze sprejme in druge zavrne
- 2) Nacija je najnižji skupen imenovalec – nato se nanjo obesijo dodatki (novi tokovi migrantov...)
- 3) Nacija je lahko predmet oboževanja (zanjo ljudje umirajo, se borijo), a je tudi prevelika, da bi se razvile intimne vezi med vsemi)

Omejitve multikulturnih nacionalnosti v ZDA

- Najbolj znan primer poskusa ustvariti narod iz ljudi z različnim kulturnim ozadjem, je primer ZDA (kot tudi Avstralija, Brazilija, Kanada in Južna Afrika po 1994). Slogan: From many, one – Roosevelt ob koncu 19. stoletja).
- Ideja amerikanizacije: cilj držav s pestro paleto različnih kultur je le te združiti v en narod, kjer ne bo nestrpnosti

- ZANGWILL (*the melting pot*) – govori o prebežniku iz Evrope, ki pobegne v Ameriko, zanj je Amerika topilni lonec, kjer se srečajo vse kulture sveta. Izraz »melting pot« postane splošno znan, še danes pa je njegova knjiga zelo brana in cenjena (nacionalizem, modernizacija, izobraževanje, razredna zavest in komunikacija naj bi ločila zvestobe svoji etniji)
- GORDON – uvede izraz »asimilacijsko zaporedje« - ljudje se premaknejo iz kulturne asimilacije na strukturno asimilacijo (s poroko se tujec v neki državi identificira s preostalim narodom) (*asimilacija*=pojem, ki označuje zavestno vključitev v družbo, prilagoditev)
- RUMBAUT: asimilacija v ZDA ni nič drugega kot le uvesti se v delo in vklopiti v okolje...
- GLAZER IN MOYNIHAN sta začela dvomiti...ali ni šla amerikanizacija malo predaleč
- Izjema asimilacije so bili afro-američani, ki so se v tem času še vedno zavzemali za svoje osnovne pravice.
- Tako kot afro-američani, so bili v ZDA na rob družbe potisnjeni tudi prvotni/domači Američani in Azijci (diskriminacija)
- Vprašanje je, čemu naj se priseljenci prilagodijo?
  - priseljenci se morajo podrediti predvsem jeziku, izobrazbi, političnim institucijam in pričakovanjem javnosti, a to se do danes še ni zgodilo
  - lahkost in ugodnost potovanja je v globalnem času zmanjšala potrebo po one-way-ticket in samo ameriškem državljanstvu in načinu življenja!

Multikulturalizem / kulturni pluralizem / mavrična nacionalnost = napovedujejo konec amerikanizacije!

→ RAMBAUT opozarja, da kljub nepopolni asimilaciji, pripadnost ameriškem bistvu še vedno obstaja! A se zmanjšuje s potomci (Mahičani že znajo angleško: doma se pogovarjajo po mehiško, kom pa gredo na razgovor za službo, seveda govorijo angleško).

Transnacionalizem: mesta in diaspore

Dve obliki (transnacionalizem in kozmopolitanizem), ki sta se zgodili že pred nastankom nacionalne države, sta se spet obudili.

→ kozmopolitsko mesto:

- različnost (in ne etnična uniformnost) obstaja

→ diaspore:

- ljudje spodkopavajo oz. presegajo nacionalno državo
- prostorska razpršenost, a hkrati tudi povezanost etnične skupine (Judje, Armenci, Afričani)
- včasih: žrtve (prisilno razseljeni)
- danes: prostovoljni migranti
- ni več potrebe po identifikacijski asimilaciji (komunikacija, transport, kulturna povezanost – globalizacija)
- nacionalna država tega procesa ne more ustaviti
- dvojna težnja: na eni strani globalna ekonomija, na drugi tradicionalni politiki-lokalno delovanje
- HALL: *a reach for groundings*: umik iz globalne realnosti, nesposobnost odziva na takšne spremembe
- *Double-facing type of social organization*=diaspora (most med individualnim in univerzalnim)
- Mnogi člani diaspor so dvo- ali več-jezični, odzivni na okolje, prej opazijo spremembe...
- Močno prisotni v umetnosti, kinu, medijih in ostalih zabavnih industrijah

→ diaspore in globalni posel:

- KOTKIN: njegova primerjalna študija o uspešnosti določenih posameznikov. Primerja uspešnost »globalnih plemen« Židov, Britancev, Japoncev, Kitajcev in Indijcev. Po njegovem mnenju je ključ za uspeh v odklonskosti, drugačnosti (»upati si« poizkusiti nekaj novega).

Kozmopolitanizem: kritika in pohvala

Kritika:

- identificiranje elit s področji izven meja (ker jih nič več ne drži na nacionalno državo)
- imajo se za svetovne državljane/kozmpolite in ne čutijo obveznosti do nacionalnega državljanstva

Lasch: to še posebej velja za ZDA (nevarnost kozmopolitanizma)

Pohvala:

Beck:

- priložnosti kozmopolitanizma (čez meje gre skrb za planet, novi koncepti, organizacije)
- svetovni državljani morajo biti vključeni, ne smemo se jih bati
- lahko se pojavijo nove oblike odgovornosti, države, sodstva, umetnosti, znanosti → to lahko vodi v naprednejše oblike demokracije, tolerance, svobode in vzajemnosti

Povzetek: Perlmutter pravi, da je svet vertikalno organiziran z državo in regijo, horizontalno pa z mnogoterim sistemom interakcij: skupnosti interesov, deljenih mnenj in ver, okusov, etnij in religij.

→ Globalizacija pomeni, da ni več stabilnosti v smislu korenin, ni končnosti v smislu destinacij, ni skladnosti med socialno in nacionalno identiteto.

→ Transnacionalizem začenja izpodrivati nacionalizem.

→ Znanje in zavedanje včasih le vodita k toleranci in spoštovanju različnosti.

→ Dolgo obdobje imperializma in eno-kulturnih tokov mednarodnih relacij je konec!

14. poglavje: Globalna družba: utopija ali ne?

GLOBALIZACIJA:

-ima dolgo zgodovino

-v preteklosti so že poizkušali z globalizacijo (npr. rimski imperij – želijo razširiti svojo kulturo povsod po svetu)

-najbolj se širijo materialistične kulture (ker temeljijo na dobrinah, veliki potrošnji in statusu)

-uniformnost – prisotnost nekega proizvoda povsod, tako na kulturni kot materialni ravni

-ljudje za svojo identifikacijo kupujejo simbole, se z njimi poistovetijo

4 NASPROTJA:

-ekonomska globalizacija ni nič novega

-materialistična kultura bo spočela izgubo moči

-spopad civilizacij bo vodil do kulturnih konfliktov

-globalizacija bo vodila k prihodnosti, ki si je ne želimo

DOKAZI, DA JE DOMINANTNA KULTURA HOMOGENA:

- subkulture
- selektivnost sprejemanja (ljudje so kreativni)
- kopiranje (lahko proizvajamo svojo kulturo po nekem vzorcu, npr. TV nadaljevanke)
- vedno pomembnejšo vlogo imajo lokalne kulture
- svet ne bo postal homogen, vedno bodo obstajali protiargumenti proti obstoječi kulturi
- problem: velika izbira proizvodov, kar si vsi ne morejo privoščiti
- hrana: bolj prednost kot slabost global. (npr. Mc'donalds – iste cene)
- na vojaškem področju so glavne še vedno nacionalne države in povezava med njimi

→ FLEKSIBILNOST = velika, težnja k specializaciji je pomembna zaradi družbene gostote, s specializacijo lahko uveljavljamo svoje prednosti – zaradi velike stopnje tekmovalnosti smo prisiljeni v specializacijo

→ ROPARSKI KAPITALIZEM: hitre družbene spremembe so mogoče v zelo kratkem času

- v današnjem času smo soočeni z večjo stopnjo tveganja kot s priložnostmi
- globalizacija naredi malo za tiste, ki vsak dan živijo v bedi in revščini, ter veliko za tiste ki živijo v modernem svetu – imajo možnosti napredovanja,

samoodločanja, izbira, kar revnejši nimajo. Še vedno obstajajo velike statusne neenakosti med posameznimi narodi.

→ Globalne spremembe:

- pozitivne – večji potenciali za razvoj
- negativne – vplivni, bogati še vedno ne storijo dovolj za tiste, ki so žrtve izkoriščanja, pomanjkanja.
- Statusna razlika je eden izmed najpomembnejših problemov današnjega sveta.

+

CONSUMING CULTURE

Izkušnje našega življenja v globalni tržnici se kaže zlasti v primeru hrane in pijače:

- Leta 1993 je v Veliki Britaniji indijska hrana, ki jo lahko vzameš s seboj, povzela britanski sektor s hitro prehrano. Podobno sta pica in pašta postale »najbolj globalne od globalne hrane«, čeprav sta bile obe priznane kot italijanska nacionalna hrana. Veliko sestavin v italijanski kuhinji prihaja iz Kitajske in Amerike.
- Globalno kuhinjo lahko najdemo vsepovsod, od New Yorka do Bahrajna. Ena restavracija lahko ponuja od arabske kuhinje, do kitajske, indijske, pice, hamburgerji, itd.
- Svetovna popularnost priznanih blagovnih znamk za hrano in pijače, kot sta npr. Coca-Cola, McDonaldsov burger, itd., pa je splošno znana.

V tem poglavju se govori o globalizaciji potrošništva in o posledičnih vplivih na naše doživljanje družbenega in kulturnega življenja. V mnogo bogatih in razvijajočih se državah se pojavi t.i. »kulturna ideologija potrošništva«. (Ideologija se nanaša na prevzem istih prepričanj v določeni skupini, kot npr. vegetarijanci.) Pojav te ideologije je po mnenju nekaterih raziskovalcev lahko problem, ker zahodna (predvsem ameriška) dominacija mnogo industrij, skupaj z oglaševanjem in množičnimi mediji, dajejo povod za nastanek novega imperializma, ki ne bi baziral na politični, ampak na kulturni kontroli. Ta proces naj bi ustvaril homogeni svet, ogrožene pa so unikatne lokalne kulture, ki jih ta proces uničuje.

Potrošništvo in vsakdanje življenje

Potrošništvo se je močno zasidralo tako v politični in ekonomski sferi, kot tudi v družbenem življenju in kulturi, kapitalistična industrializacija in globalizacija pa sta to samo še poglobile na različne načine:

- kot smo videli v 3. poglavju, večina ljudi prispeva k ekonomskemu življenju v obliki (samo)zaposlitve s prisostovanjem v organizacijah, ki svoje blago ali storitve prodajajo. To se imenuje blagovna proizvodnja (commodity production). Medtem kupci zadovoljujejo svoje različne potrebe s svojimi zaslužki in kupujejo blago, ki ga je proizvedlo veliko število ljudi, ki jih ne poznajo.
- Organizacija proizvodnje, transport in distribucija skozi številna podjetja lahko funkcionira, ker je podprta z nacionalnimi in svetovnimi institucionalnimi dogovori (npr. prost pretok blaga in storitev, denarne investicije, management, itd). Svetovna proizvodnja in potrošnja poleg tega ustvarjata še bolj notranje neodvisno globalno ekonomijo.
- Naše potrošniške lastnosti in praksa se oblikujeta skozi družbeno življenje. Svojo zvestobo do drugih izražamo z nošenjem posebnih uniform, radodarnost z dajanjem daril, itd. Naše potrošniške lastnosti in stil v vseh stvareh, od oblek in avtomobilov, do dekoracije v stanovanjih, so zelo pomembne in povejo, kdo smo ali kakšen družbeni status bi radi imeli.

Da ne bomo preveč bral, sem mal povzel; V nadaljevanju naslednjega odlomka se govori o dvojni naravi blaga: hardware in software. Hardware naj bi pomenil, po Marxovo, »uporabna vrednost« blaga, v smislu, da riž jemo zato, da preživimo, obleko nosimo zato, da nas ne zebe, itd. Software pa naj bi izražal neko simbolno pomembnost blaga v smislu, da je blago dekorirano ali kako drugače prepoznavno označeno, to zajema tudi najbolj vsakdanje blago. Že arheološke

izkopanine vrčev za vodo so bile okrašene in popisane, to naj bi izražalo družbeno pozicijo lastnika, lahko versko pripadnost, itd, poleg tega pa ima tudi estetski namen. Na kratko: v kapitalistični ekonomiji je to univerzalna delitev med funkcijo in obliko.

Pomen potrošništva

Sledi ful enga nakladanja o simbolih, ki jih uporabljajo proizvajalci na svojih izdelkih in oglaševalci, ko te izdelke oglašujejo. Za lažje razumevanje simbolne narave blaga se uporablja med drugim tudi študija znakov in simbolov v jeziku in v ostalih sredstvih komunikacije (ang, *semiotics*). Bistvo tega poglavja je v tem, kako dojemamo simbole in pomene, ki jih oglaševalci uporabljajo pri izdelkih za katere hočejo, da jih kupimo; ali smo kulturni tepci (cultural dopes), ki pasivno nasedamo oglaševalskim sporočilom in jih dojemamo točno tako, kot oni hočejo, ali pa smo kulturni junaki (cultural heroes), ki ne nasedamo oglaševalskim nategom in smo popolnoma sposobni dojemati te simbole s svojimi možgani.

Mislím, da je to bistvo poglavja in da ostalo ni pomembno.

Kritično pesimističen scenarij: potrošniki kot tepci

Množična potrošnja:

Skozi 20. stol. se pojavi množična potrošnja. Ustvaril se je posel, ki je prepričal ljudi, da potrebujejo vedno nove izdelke in da zavržejo stare, še vedno uporabne. Oglaševalska industrija je tu igrala bistveno vlogo z ustvarjanjem novih pomenov izdelkov – podobe eksotike, nostalgije, želja, romantike, lepote, lepega življenja so vključili v oglaševanje sesalnikov, pijač, kozmetike, itd. Potrošniki so bili zavedeni z napačnimi potrebami in z nemogočimi obljubami, npr. šampon znamke XY ne more izboljšati spolnega življenja, kot obljublja reklama, opremljanje stanovanja z novim retro pohištvom ne more zapolniti praznine v življenju, itd.

Signifying culture

V potrošniški kulturi so pomeni vgrajeni v blago z oglaševanjem in zapeljivimi embalažami. Baudrillard imenuje to »znakovna vrednost« (sign-value). In to nam postane pri izdelku postane pomembnejše, kot njegove materialne lastnosti. V signifying culture (o prevodu se mi tut sanja ne) kupujemo izdelke, ki imajo čedalje manj veze z našimi resničnimi potrebami.

Fantazija postane realnost:

Mediji nam ponujajo fantazijske svetove v filmih, limonadah, itd., ki se nam pogosto zdijo bolj realni, kot je dejanski družbeni svet. Življenje lahko začnemo graditi na eni ali več *simulacri* (podobe brez originala v realnem svetu. Recimo posnemovalci Elvisa P. ali televizijskih osebnosti; ljudje kopirajo njihov način življenja, oblačenja, razmišljanja, itd). Ko nam te napačne ali fantazijske izkušnje postanejo bolj realne, kot realni vsakdan, se to imenuje »hiperrealnost« (Baudrillard). Primer hiperrealnosti je tudi ogromna popularnost Disneyjevega parka v ZDA, Japonski in Franciji, kjer je meja med realnostjo in fantazijo zabrisana.

Optimističen scenarij: potrošniki kot ustvarjalni junaki

Glavna težava pri negativnem scenariju je ta, da pušča zelo malo prostora za človeško delovanje v obliki potrošniške neodvisnosti, ustvarjalnosti ali refleksije. Poleg tega to tudi pomeni, da je to nekaj samo po sebi zlaganega in bednega glede na namen kapitalističnega blaga, ki je proizvedeno in prodano za profit pridobljen v tržni izmenjavi. To se vrača v kulturnih oblikah in povečuje izkoriščanje;

- **diferenciacija blaga:** ena od največjih tehnik kapitalističnega marketinga je diferenciacija blaga. Potrošniki se vrstimo v ogromno različnih skupin: razred, izobrazba, etnične skupine, religija, spolna orientacija, itd. Poleg tega se delimo tudi po tem, do katere

stopnje v življenju smo prišli; najstniki, starši, single-starši, srednja leta, itd. Torej, lastnosti različnih skupin niso samo raznolike, ampak se spreminjajo tudi s časom. Ljudje torej tvorimo ogromno razlik v potrebah in pričakujemo, da bo trg nudil to. Z drugimi besedami, diferenciacija blaga in gojenje različnih okusov različnih skupin je srce kapitalističnega marketinga.

- **Oglaševanje in oglaševalska omejenost:** Sinclair trdi, da so zaposleni v oglaševalstvu pogosto skeptični glede njihovega vpliva na potrošnike in so se naučili dvomiti o uporabnosti oglaševanja. Naši nakupi so pogosto pogojeni z navadami in s časovno stisko in zdi se absurdno, da bi kupili nek izdelek samo zaradi reklame oz. sličice na izdelku. Oglaševalci lahko tako prepričajo nekatere ljudi, da kupijo izdelek, ki ga ponavadi ne, medtem, ko se drugi ne ozirajo na njih. Na kratko, ni nujno, da obstaja povezava med simboličnimi ali ideološkimi sporočili oglaševanja in odzivnostjo potrošnikov.
Družbeno sito: Bourdieu trdi, da vsak aspekt potrošniškega obnašanja, torej kaj kupujemo, kam gremo na počitnice, itd., pove kam spadamo v družbi (razred, etničnost, religija, generacija, itd.). Skupni okusi tudi pomenijo pripadnost želeni skupini. Vsaka podskupina izraža svoj habitus (=izraža skupek kulturnih orientacij v dani družbeni podskupini. Skozi njihovo življenje izražajo svoje lastnosti in svoj življenjski slog).
- **potrošnja kot bolj drago življenje:** post-moderni potrošniki nujno potrebujemo posebnosti, osebne storitve, originalnost. Potrošnja in luksuz igrata veliko večjo vlogo v življenju sodobnih državljanov, kot v obdobju zgodnje industrializacije. Takrat so bili ljudje revni, delo, razredna zavest, nacionalnost in globoka lojalnost pa so igrale veliko večjo vlogo v življenju.
- **Potrošniška ustvarjalnost:** Featherstone, Tomlinson in ostali pa trdijo, da smo potrošniki daleč od tega, da bi bili tepci, postali smo izurjeni praktiki, ki smo se naučili dojemati oglaševalska sporočila na svoj način in jih po svoje tudi interpretirati. Poleg tega tudi negiramo ta sporočila z drugimi v družbenih mrežah, v katerih se gibljemo. Potrošništvo je postalo gonilo za projiciranje samega sebe. Nekatere mlade sub-kulturne skupine so to počele že v 50-ih, s posvojitvijo *bricolage* (ang, sestavljanje različnih na videz nepovezanih elementov), torej punksi, rockerji, itd., in so ustvarjali različne možnosti mode v nenehno spreminjajoči se pop in rock sceni. Postali smo svobodni gospodarji in ne služabniki potrošniške družbe.
Take post-moderne trditve nas pomirjajo, da nismo potrošniški tepci.

K homogeni, amerikanizirani globalni kulturi?

Amerikanizacija se med drugim širi tudi s potrošništvom in marketingom. Včasih se uporablja tudi izraz McDonaldizacija; izraz v originalu pomeni širitev poslovnih sistemov v ameriški industriji hitre prehrane. Sistem temelji na intenzivni kontroli nad delavci in strankami z zagotovljeno standardizirano, poceni, a kvalitetno hrano v prijetnem okolju. Ta učinkovit sistem se je prenesel v mnogo drugih ekonomskih aktivnosti, McDonald'sove franšize pa so samo še paradigma. McDonaldizacija pa ne pomeni samo širitev ameriške produkcije na tuje potrošniške trge, ampak tudi (vsiljen) vpliv ameriške kulture, Hannerz je uporabil izraz »Kokakolonizacija sveta«. Uničujejo se edinstvene religiozne, etnične in nacionalne identitete in ne samo lokalno potrošništvo in majhne industrije. V povojnem obdobju je veliko Evropejcev izražalo odpor do t.i. »kulture Jenkijev«, posebej v Franciji.

Prevlada ameriškega marketinka pa se je samo še stopnjevala: do poznih 70-ih so oglaševalske agencije z oglaševanjem v tujini zaslužile 50% svojega dohodka, v 80-ih pa so navidezno že obvladovale oglaševanje potrošnega blaga v vodilnih svetovnih trgih. V bivših komunističnih deželah je bil McDonald's močan simbol zahodne svobode.

Izkušeni potrošnik:

Ljudje, ki živijo v naprednih družbah so bili dlje in intenzivneje izpostavljeni potrošništvu, kot kjerkoli drugje. Kot smo videli, večina ni nasedla in postala potrošniški tepci. Z nekaterimi

možnimi izjemami (otroci, najstniki) smo popolnoma sposobni razmišljati s svojo glavo in presoditi, katere izdelke kupiti.

Korenine kulturnih sprememb:

Kulturna sprememba ni nič novega. Ustvarjanje novih identitet in pomenov je pogosto sledilo po prebujanju novih religioznih in ostalih vplivov, ki so od drugje dosegli neko družbo. Taki procesi se dogajajo že nekaj tisoč let. Kultura in vse njene oblike je sestavljena iz družbe, ki se konstantno spreminja. Zato je rahlo paradokсно verjeti, da se neka kultura lahko spremeni samo zaradi vpliva marketinških sil.

Raznolikost znotraj homogeniziranih držav:

Kanadi in ZDA sta bili obe formirani s kulturnimi sestavinami iz mnogih dežel. ZDA so dolgo veljale za »melting pot« (talilni lonec). Melting pot naj bi pomenil amerikanizacijo vseh tujcev, ki so prišli živeti v ZDA, posebej skozi šolski sistem. Vseeno pa so določena etnična jedra preživela v mnogih mestih po ZDA, večina jih je ohranila svojo kulturno, religiozno, kulinarčno, itd. zapuščino, tudi poročali so se iz podobnih skupin.

Preživetje lokalnih kultur:

Ameriška potrošniška kultura se je razširila po vsem svetu. Vendar, če ljudje v Egiptu poslušajo Madonno, nosijo Leviske in pijejo Kokakolo to še ne pomeni, da se bodo zaradi tega odrekli svojim družinskim vrednotam, religiji, na kratko, svoji kulturi, torej lokalne kulture zaradi tega niso ogrožene.

Obratni kulturni tokovi:

Pomembni obratni kulturni tokovi od Japonske proti Zahodu in od razvijajočih se dežel lociranih po vsem svetu so očitni. Veliko od njih ima prihodnost, sploh če/ko se bodo ne-Zahodne države industrializirale. Do sedaj smo že spoznali primere svetovne kuhinje in japonski menedžment. Naslednji primer je razpršitev azijske medicine, njihovih pristopov k mentalnem zdravju, itd., ki so postali zelo priljubljeni v srednjem razredu S Amerike in Evrope. Enako velja tudi za azijske borilne veščine.

Oblikovanje globalne kulture: vloga lokalnega

Trije tipi odzivanja lokalnih kultur na homogenizacijski pritisk globalnega potrošništva:

- indigenizacija (udomačitev, sprejetje med domačine): kar nekaj študij je raziskovalo načine, kako lokalne kulture sprejemajo globalizacijske vplive, ki jih v procesu pretvorijo v obliko, ki je kompatibilna z indigeno (domačo) tradicijo. Npr. Japonska; japonski državljani so razvili močno težnjo k kupovanju poplave blagovnih znamk, ki jih kmalu zavržejo, ker se stili spreminjajo in je treba kupiti nove. Nakupovanje, posebej pri ženskah, pomeni bistveno obliko luksuza. Clammer trdi, da so Japonci čisti post-modernisti kar se tiče njihovega ustvarjanja različnih stilov oblek an ostalih oblik potrošništva an potrebo po izražanju svoje subjektivnosti skozi ustvarjanje prave atmosfere v svojem domu. Seveda je veliko tudi zakoreninjenega v tradicionalni japonski kulturi. Japonska obsedenost z estetiko in predstavljanjem se vidi v njihovi obsedenosti z zavijanjem daril. To počnejo z neverjetnim trudom in pazljivostjo, z namenom, da naslovniku sporočijo točno pravi pomen. Sledi ful enga nakladanja, point pa je v tem, da se indigenizacija kaže tudi v ustvarjanju lokalnih TV-postaj in v razvoju lokalne filmske industrije, npr. V Indiji, ki ima največjo filmsko industrijo na svet (Bombay-Bollywood).
- ponovno izumljeno in ponovno odkrito: v 12. poglavju smo videli, kako je turizem včasih prispeval k ponovnemu oživljanju tradicionalnih kultur. V primeru potrošništva je ponovno odkritje upadajočih ali izginulih tradicij še posebno očitno v primeru kulinarike. Zanimanje

za globalno hrano je postalo masovno. Zaradi naraščajoče popularnosti reastavracij, ki ponujajo avtentične tuje jedi in uvožene fast-foode se včasih pojavijo novi interesi pri nacionalnih in lokalnih tradicijah. Ta »upor proti heterogenosti« je bil še najbolj opazen v Veliki Britaniji; do nedavnega pozabljene jedi in pijače, ki so bile značilne v majhnih lokalnih skupnostih, so ponovno oživele v »tradicionalnih« kuharskih knjigah in se pojavile v najboljših restavracijah v VB.

Še en primer je Turčija. Ko so se je v 60-ih prvič pojavili hamburgerji, so se bali, da bo ameriška marketinška ofenziva izpodrinila lokalno kuhinjo, ki je bazirala na srednje-vzhodnih jedeh. 30 let kasneje se je izkazalo, da je prav to ponovno vzbudilo zanimanje za lokalno hrano.

- **Kreolizacija:** izraz opisuje, kaj se zgodi, ko dve različni kulturi trčita; lokalci izberejo določene elemente iz prihajajoče kulture in izključijo tiste, ki imajo pomene različne od tistih, ki jih vsebuje njihova originalna kultura. Nato te elemente ustvarjalno spojijo s svojimi indigenimi tradicionalnimi in ustvarijo popolnoma nove oblike.

Kreolizacija seveda obsega marsikatero kulturne forme in ne samo potrošništvo.

Nekaj sodobnih primerov krolizacije v hrani, oblekah in glasbi:

1. Hrana: ključni elementi iz različnih globalnih kulinarij, kot npr. sojina omaka, indijske curry začimbe, pesto, italijanske omake, itd. so pogosto dodane tradicionalnim jedem. Kombiniranje kokakole z lokalno alkoholno pijačo ustvari novo pijačo; lep primer je Cuba libre, narejen iz tradicionalnega kubanskega belega ruma in pa seveda kokakole, ali pa slovenska varianta sadjevc-kola.
2. Oblečenje: Guatemalci imajo posebno tradicijo tkanja, ki izhaja iz Majev. V nekem zahodnem moškem katalogu oblek, se je pojavila jakna iz tradicionalne guatemalske tkanine tkana v stilu japonskega kimona. Ravno tako so tradicionalno ročno tkanje porabili za izdelovanje kavbojskih odev.
3. Glasba: pri glasbi je kreolizacija velikokrat prisotna. Mnogo znanih skladateljev si je sposodilo lokalne melodije npr. kmetov iz Rusije, Češke, Škotske, itd., za ustvarjanje svojih simfonij. Tudi Afriška glasba je imela pomemben vpliv na razvoj popa in rocka. Ne samo, da so Afro Američani, ki so živeli v ZDA izumili jazz v vseh mogočih oblikah z uvajanjem tradicionalne afriške glasbe, ampak je tudi rock nastal z združitvijo tega jazz, countryja in zahodne glasbe. Podobno se dogaja še danes z miksanjem vsemogoče glasbe od rapa, reggaeja, afriške glasbe, itd. Da ne govorimo o elektronski glasbi...